

Türkmen halk ertekileri

Garry atanyň nesihatlary

Bir bar eken, bir ýok eken, gadym zamanda bir patyşa bar eken. Ol patyşa aýal-erkek diýmän, garry adam bolsa, çöle taşladar eken. Bu patyşanyň öz nökerlerinden biriniň garry atasy bar eken. Ol bir gün garry atasyny arkasyna alyp, bir çöle taşlamak üçin ugraýar. Barýarka, halys ýadap: “Bir azajyk dynç alaýyn” diýip, bir tümmegiň üstünde oturýar. Şol wagt atasy lah-lah edip gülýär.

Onda ogly:

- Ata, men seni çöle taşlamaga barýaryn, sen bolsa gülýärsiň-le, bu näme boldugy? - diýipdir.

Atasy:

- Oglum, men hem bir wagtlar atamy çöle taşlamak üçin barýarkam, şu tümmejigiň üstünde dynjymy alypdym. “Gülme goňşyňa, geler başyňa” diýenleri boldy. Sen hem meniň oturan ýerimde oturdyň, men ynha, şuňa gülýärim, oglum - diýen.

Ogly:

- Be, ata, meni hem garramda çöle äkidip taşlarlarmy? - diýip sorapdyr.

Atasy:

- Elbetde, oglum, garraňda senem çöle taşlarlar - diýipdir.

- Eý, ata jan, beýle bolsa, men seni taşlajak däl - diýip, ogly ýene-de atasyny arkasyna alyp, öýüne gaýdypdyr.

Ol atasyny öýüne getirip, bir sandygyň içine salyp, agzyny gulplap goýupdyr. Hiç adama görkezmän, adam ýok wagty sandykdan çykaryp, adam bar wagty hem sandyga salyp, saklap ýörüpdir.

Günlerde bir gün patyşa hemme atlylaryny ýygnaý:

- Ertir men abyzemzem suwundan içmäge gitjek, hemmäňiz şoňa çenli şaýyňyzy tutuň - diýip tabşyrypdyr.

Bu oğlan bolsa öýüne gelip, atasyny sandykdan çykaryp:

- Eý, ata jan, patyşamyz: “Abyzemzemiň suwundan içip geljek” diýip, ertir ugrajak bolýar - diýipdir.

Atasy:

- Eý, oglum, men birnäçe zat öwredeýin, şony etseň, abyzemzemiň suwuny taparsyň - diýipdir.

Oğlan:

- Eý, atam, men seni hem sandyga salyp, özüm bilen alyp gideýin - diýipdir.

Atasy:

- Bolýar, yöne sen bir balyk, bir öküz, baş-on gadak garpyz çigidini alyp, özün bilen göter - diýen.

Ogly hem bu zatlaryň hemmesini alyp, patyşanyň huzuryna ugrapdyr. Şol wagt atasy:

- Eý, oglum, pylan ýerde bir çöl bardyr, suw ýokdur, şonda goşunyň suwy gutarar. Şol ýerde öküzi öz başyna goýberip, yzyna düşüber, öküz baryp bir ýeri süser, şol ýeri gazsaň, derrew suw

чыкар - diýen. Atasy beýleki zatlaryň nämä gerekdigini ogluna aýdyp beripdir. Onsoň ol atasyny sandykda gizläp, ýaňky zatlaram alyp, patyşanyň ýanyna barypdyr.

Patyşa:

- Eý, nökerim, bu öküzi sen nämä üçin göterdiň? - diýip soran.

Onda ol oglan:

- Eý, patyşam, ýolda azygymyz gutarsa, bu öküz gerek bolar - diýip aýdan.

Bular birnäçe gün ýol ýöränlerinden soň, garrynyň aýdan şol çölüne baryp ýetişipdirler. Adamlar şol çölün içinde suwsap, ölere ýakynlaşypdyrlar. Şol wagt oglan öküzi öz ugruna goýberipdir.

Hemmeler öküziň yzyna düşüberipdirler. Öküz-de bara-bara bir ýere baryp, ýeri şahy bilen dörüberipdir. Oglanam ýoldaşlary bilen şol ýeri gazmaga başlapdyr.

Azajyk gazypdyrlar welin, suw çogup, çeşme ýaly akyp gidiberipdir. Bu gudraty görüp, patyşa öz depderinde belläpdir.

Bular suwdan ganyp, dem-dynçlaryny alypdyrlar. Bular ugramakçy bolanlarynda, ile duýdurman, atasy ogluna:

- Indi, oglum, getiren çigidiňi şu suwa sepip goýber, gaýdyp gelýänçäk, garpyz bolup ýetişer - diýipdir.

Ogly hem kakasynyň aýdyşy ýaly edipdir. Patyşa muny hem belläpdir. Onsoň bular ugrapdyrlar. Bir ýere ýetip barýarkalar, oglanyň atasy:

- Oglum, şol baýaky balygyň barmy? Eger bar bolsa, ynha, kyrk çeşmä bararys, onda düşeris, şolaryň içinde bir çeşme aby-zemzemiň suwudyr. Il haýsy çeşmä düş gelse, içer ýörer welin, sen şol balygyň her çeşmä baranyňda, batyryp gör, şol balyk abyzemzemiň çeşmesine düşende janlanar-da, eliňden çykar gidibiýr, ana, şol abyzemzem çeşmesidir, ýat-da iç, soňundan hem küýzäni dolduryp, al-da gaýdyber - diýipdir.

Bular şol gidip oturyşlaryna ahyrsoňy şol çeşmelere baryp ýetýärler. Bu oglan hem şol balygy atasynyň aýdyşy edýär welin, bir çeşmä batyranda, ýaňky öli balyk direlýär-de ötägidýär. Oglan balygyň direlen çeşmesinden içýär, küýzesini-de dolduryp alýar. Bular şol ýerden yzyna öwrülýärler.

Bular şol gelişlerine garpyz çigidi sepilen ýere gelýärler, görseler, garpyzlar bişip, çaglyň daşy ýaly bolup ýatyrmyş. Muny hem patyşa görüp, haýran galyp, depderine belläpdir. Bu garpyzlardan hem göterip bilenlerini alyp, ýola düşüpdirler. Bular bir ýerlere baranda, dünýäniň ýüzüni duman gaplap, gaty garaňky bolan.

Şol wagt oglanyň atasy:

- Oglum, şu wagt ýerden göteribilen daşyňy al, alyp bolaňsoň, düýäni mün-de: “Alanam armanly, almadyk hem armanly” diýip gygyr - diýipdir.

Oglan şeýle hem edipdir. Göteribilen gaşyndan üç sanysyny düýesine ýükläpdir-de, soňam: “Alanam armanly, almadyk hem” diýip gygyryberipdir. Onuň beýleki ýoldaşlary hem: “Bu däliräpdir” diýip, oňa sögüpdirlir.

Patyşa muny hem eşidip, depderine ýazypdyr. Şeýdip, bular sag-aman öýlerine gaýdyp barypdyrlar. Baranlaryndan soň, patyşa ol oglany ýanyna çagyryp, eden işlerini birme-bir sorapdyr.

Oglan:

- Eý, patyşahym, bir çemçe ganymy geçseň, aýdaýyn - diýen.

Patyşa:

- Her iş eden bolsaň-da geçdim - diýipdir.

Oglan:

- Eý, patyşahym, men atamy çöle taşlamaga barýarkam, bir ýerde dynç almaga oturdym welin, atam: “Men hem öz atamy çöle taşlamaga barýarkam, şu ýerde dynç alyp ötüpdim” diýdi. Onsoň eltip taşlamaga meniň gözüm gyýman, getirip, hiç kime görkezmän sakladym. Soň bolsa, seniň abyzemzem suwuna gidýäniňi oňa aýdanymda, ol maňa: “Bir öküz, on-on baş gadak garpyz çigit, bir balyk al” diýdi. Men hem onuň diýenlerini edip, özüni-de sandyga salyp, özüm bilen alyp gitdim. Ine, şol işleriň hemmesini atamýň diýeni bilen etdim. Bizi ölümden gutaranam şol - diýen.

Patyşa:

- Şol garaňky gije näme üçin gygyrdyň? - diýen.

Oglan:

- Ine, meniň şol garaňky gijede alan daşlarym - diýip, üç sany daşy görkezen.

Bularyň biri gyzyň, biri göwher, biri-de şamçyrak eken. Patyşa muňa haýran galyp, soň garry adamlary çöle taşlamagy gadagan edipmiş. Atasynyň nesihatyna gulak asyp, görelde iş eden oglanyň hatyrasy üçin il kyrk gije-gündiz tomaşa tutup, maksat-myradyna ýetipdir.

Aldanan möjek

Biri barmyş biri ýokmuş. Bir aç möjek barmyş.

Günleriň birinde bu möjek aw gözläp ýörkä, bir guza duş gelýär.

Möjek bu guzyny imek höwesine düşüp:

- Eý, guzujyk, men ýaş haýwanlary imerin diýip şert edipdim welin, üç günden bəri elime aw düşenok. Indi seni imesem boljak däl- diýär.

Guzujyk:

- Aýby ýok, möjek aga, seniň ýaly bir uly haýwan ölendin, goý, men öleýin. Saňa guzyň eti süýji bolýar diýip aýdandyrlar. Ol örän dogrudyr ýöne meniň etimi duz bilen burç garyp iseň, has tagamly bolar- diýär.

Onda möjek:

- Şu aýdan sözleriňi birwagtlar bir geçi hem aýdypdy. Men onuň sözüne gulak asmadym. Indi men seniň aýdanyňa ynandym, ýöne sen şol aýdan duz bilen burjuňy tapyp ber- diýär.

Guzuýyk:

- Duz bilen burjy tapyp bererdim welin, men şundan öýe gitsem, meni öýde alyp galarlar. Iň gawsy, men şu ýerde duraýyn. Duz bilen burjy seň özüň tapyp gel- diýär.

Möjek:

- Bolýar, men häzir tapyp gelerin- diýip, ylgap gitýär. Möjek gidensoň, guzuýyk hem gaçyp gidenmiş.

Birwagtdan soň, möjek gelip görse, guzy ýok diýär. Möjek aldanandygyny bilip:

Gördüň-ä bir guzy

Etin iý-de süňkün gazy

Nämä gerek burç, duzy

Şorsurap barýaňmy, wah arman?!-

diýip, başyny aşak salyp, seňkildäp gidiberenmiş. Şol barşyna öňünden bir geçi çykanmyş.

Möjek geçä bakyp:

- Men seni iymäge geldim!- diýär. Onda geçi:

- Aýby ýok, möjek aga. Ýöne sen örän aýgansyň, bir meni iýeniň bilen doýmarsyň. Şu depäniň aňyrsynda iki sany owlajygym otlap ýör, goý, üçümizi hem iý-de, bir doý- diýär.

Möjek:

- Hany onda ýör gideýli- diýär.

Geçi:

- Gidenmiz-ä ýagşy, ýöne ikimiz bile gitsek, olar seni görüp gaçarlar. Sen bu ýerde dur, özüm olary alyp geleýin- diýär. Möjek hem muňa ynanýar.

Geçi bolsa depäniň üstünden aňryk aşyp, oba tarap gaçýar. Möjek geçä sonça garaşsa-da, ondan derek bolmaýar. Birnäçe wagtdan soň, möjek aldanandygyny bilip, öz-özüne:

Gördüň-ä bir geçi,

Etin iý-de, gaçy

Nämä gerekdi üçi,

Çarwadar bolýamyň, wah arman?!-

diýip, ýene gidiberyär. Barşyna, öňünden bir goýun çykýar. Möjek oňa bakyp:

- Goyun, men seni iymäge geldim!- diýär.

Goýun:

- Iýseň örän gawy, möjek aga. Men çölde haram ölenimden, seniň ýaly güçli haýwana huruş bolanyňa begenýärin, ýöne meniň oňat bir oýnum bar, men saňa şol oýny edip bereýin, onsoň iýersiň- diýär.

Möjek:

- Onuň ýaly oýnuň bolsa, hany göreýli- diýip dyzyna düşüp ýatýar.

Goýun tarp-tarp edip, eýläk-beýläk bökjekleýär, şol barşyna hem depeden aşyp, oba tarap gaçyberýär. Möjek köp gözleşip, özüniň aldanandygyny bilip:

Gördüň-ä bir goýun,

Etinden iý-de doýun,

Nämä gerekdi oýun,

Oýunçy bolýarmyň, wah arman?!-

diýip, ýene seňkildäp gidiberyär. Şol barşyna öňünden bir at çykar. Möjek ata bakyp:

- Men seni iymäge geldim- diýär.

At:

- Eger möjekligiň çyn bolýan bolsa, meni iymäge hakyň ýokdur!- diýär. Onda möjek näme üçin? diýip soraýar.

At:

- Mende möjekleriň padşasyndan siziň hemmähize buýruk haty bar. Ol hatda möjeklere meni iýmek ýasak (gadagan) diýlip ýazlypdyr.

Möjek:

- At dogan men gaty açdyryn. Her zatda bolsa, şol haty bir göreýin- diýär.

At:

- Ol hat meniň artky aýagmyň toynugynda berkidilendir- diýip, möjege sol aýagyny görkezýär. Şol wagt möjek atyň artky aýagna eňilýär welin, at hem ýagşyja çemine salyp, goşa toýnugy bilen möjegiň maňlaýyna depýär. Möjegiň iki gözi patlap çykýar. Möjek şol ýatyşyna şeýle diýenmiş:

Gördüň-ä bir at,
Etin iýi-de ýanynda ýat
Mollamydyň, müftimidiň,
Nä janyňa gerek hat?
Ey-waý gözüm, waý gözüm!
Ylaýta-da çep gözüm!

Hudaýberdi gorkak bilen tilki

Bir bar eken, bir ýok eken, Hudaýberdi diýen bir adam bar eken. Ol örän gorkak eken. Möjekdir şagal-a beýle-de dursun, tilkiden dagam gorkar eken. Onuň iki sany aýaly bar eken. Bir günden bir gün munuň aýallarynyň her haýsy bir alaça dokapdyr. Hudaýberdi bu alaçalary satmak üçin ýabysyny münüp, bazara ugranda, aýallary halwa hem süýji sargapdyrlar. Ol ýabysyny loňkuldadyp barýarka, öňünden bir tilki çykyp:

- Hudaýberdi, nirä gitjek, how! - diýýär.

Hudaýberdi gorkak tilkiden çekinjiräp, dogrusundan gelipdir:

- Aý, aýallarym bir-iki any alaça dokapdyrlar-da, şony “Satyp gel” diýip iberdiler - diýýär.

Onda tilki:

- Bazarda satjak bolup ýörme-de, maňa sataý, häli bazardan gaýdaňda, puluňy öňünden ýykarar-da beräýerin - diýýär.

Hudaýberdi gorkak bolsa:

- Boljak onda, yöne sen meni köp garaşdyraýmagyn, bazardan gelýänçäm, öňümden çykaryp, taýyn edip durgyn! - diýýär.

Tilki:

- Aý, sen arkaýyn bolaý, öňüňden puluňy taýýar edip goýaryn - diýýär.

Hudaýberdi gorkak munuň sözüne ynanyp, bazara gidip, baryp bazarda gezen bolup ýörmüş. Bazary pulсыz bazarlap, ol aýallarynyň sargan zatlarýny hem alyp bilmeýär. Onsoň ýabyjygyny münüp, ýene yzyna gaýdýar. Ýolda tilkiden pul aljak adam, ýabysynyň üstünde telpeğini gysyjak atan bolup, hiňlenip gelýärmiş. Hälki alaçaýny satan ýerine gelse, tilki nirde, zat nirde, pul nirde - gum-gukluk. Hudaýberdi gorkak aňalyp, durup-durup, kân garaşyp, ahyry alaçsyz bolup öýüne gaýdýar. Gelip, boş horjunyny goltuklap öýüne girýär.

Aýallaryny her haýsy bir ýerden:

- Süýji äkeldiňmi? Halwa äkeldiňmi? - diýşip, munuň horjunyny alyp görseler, ine öňküsi ýaly bora-boş horjun.

Olar:

- Eri, näme, sargan zadymyzy almansyň. Ýa alaçaýny satyp bilmediňmi? - diýip sorayarlar.

Hudaýberdi gorkak:

- Aý, heleýjanlar, biler bolsaňyz, bazara barýarkam, öňümden bir tilki çykdy. Ol: “Gaýdyşyn gelýärkäň, puluňy ýoluňdan çykararyn” diýip alaçalary alyp galdy. Bazardan dolanyp gelsem tilkem ýok, zadam ýok - diýýär.

Onsoň aýallary onuň üstüne gygyryp başlanlar:

- Sen nähili adam? Ýogsam bolmanda, heý, tilkidenem pul alarmyň? Tilki bilen söwda edeni, heý, mundan ozal eşidipmidiň? Sen ol tilkä öziňi oýnadyp, allatdyrypsyň diýenler.

Soňra aýallary ony synamak üçin soňky bazara çenli ýene iki sany alaça dokaýarlar. Olary hem horjuna salyp, agzyny köjeşdirip, onuň ýabysynyň syrtyna bökderip, özüni-de ýabysyna mündürüp, bazara ugradýarlar. Hudaýberdiniň bazara barýanyny gören hälki tilki hasyr-husur guma agynapdyr-da, ýene onuň öňünden çykypdyr.

- Haý, Hudaýberdi, hirä barýarsyň, how? - diýýip gugurýar.

Hudaýberdi gorkak:

- Men-ä bazara alaça satmaga barýaryn- diýýär.

Onda tilki:

- Aý, bazara alaça äkidip ýörenden, maňa sataý - diýýär.

Hudaýberdi gorkak:

- Ýok, ýok men saňa alaçamy bermen, ozal hem aldap, pulumy bermediň - diýýär.

Onda tilki:

- Men seni hiň mahal aldan dälidirin. Men bir sözümde durýandyryn. Ol seniň hakyňy iýen kül tilkisidir, men bolsa - gum tilkisi ahyry - diýip, munuň alaçasyny elinden alýar-da:

- Häli bazardan gelýärkäň, şu ýerde durubergin, men puluňy getirip bererin - diýýär.

Hudaýberdi gorkak alaçaýny tilkä nesýe berip, bazara gidiberýär. Hudaýberdi bazara baryp, ýabysyny daňyp, ýolda alaňamy aňsat satdym diýip, bazarda arkaýyn gezip ýör eken. Birden jübüsiniň pulsyzdygyny ýadyna düşüp, ýaňky alaçaýny satan ýerine - yzyna gaýtmakçy bolýar. Hudaýberdi gorkak derrew ýabyjygyny münýär-de, bazarlap bäräk gaýdýar. Ol hälki alaçasyny satan ýerine gelip görse, ýene tilki ýok. Durup-durup, halys peti-bizary çykýar, hiç gelýän zat ýok, ol ýene näalaç bolup öýüne baka gaýdýar. Ol öýüne ýetip gelýärkä, onuň aýallarynyň biri muny görüp, ylgap öňünden çykyp:

- Ýeri, alaçaňy sag-aman satdyňmy? - diýip soraýar.

Hudaýberdi:

- Aý, heleý, ýene bolan dälidir, wah, ýene tilki aldady - diýip, ýüzüni aşak sallap oturyberýär.

Onsaň onuň aýallary “Indi muny nätsekkäk?” diýip pikir edýärler. Ahyry ikisi dil düwşüp, muňa batyrlygy öwretjek bolup başlaýarlar. Bir gün agşam Hudaýberdi aýallaryna:

- Men tilkiden gorkýan. Meni meýdana äkidip geliň - diýýär.

Aýallary hem:

- Bolýar - diýip, muny mendana äkidýärler.

Ony öýünden gaýrarak çykarýarlar. Hudaýberdi gorkak meýdana oturýar. Aýallarynyň hersi bir gapdalynda duran bolup, birden, ikisi hem gaçyp gaýdýarlar. Ikisi-de öýe girýär-de, şark-şurk işiginiň içinden urup, Hudaýberdini öýe salmaýarlar. Hudaýberdi gorkak bolsa daşarda: “Wah, heleý, işigi aç, tilki meni öldürýär-le” diýip gorkupgygyrýar. Aýallary bolsa işigi açman, öýüň deşiginden syrgy uzadyp:

- Al şunuň bilen tilkini uruber! - diýýärler.

Hudaýberdi ony alyp, daş-töweregine bulaýlap tilkini ýanyna getirmändir. Onsoň:

- Aý heleýler, indi işigi açayyň, indi meniň batyrlykda kemim galmady - diýip gygyrýar.

Aýallary bolsa bir haýukdan soň, işigi açýarlar. Hudaýberdi gorkak öýüne girip:

- Ah, heleýler, şeýle batyr boldum, indi men hiç zatdan gorkman - diýýär.

Şonlukda, günleriň birinde Hudaýberdi bir ýere gidip barýar eken. Onuň öňünden bir eşegiň türesi çykýar, ol muny alýar-da, goltugyna salýar. Ýane-de gidiberýär welin öňünden bir pyşbaga çykýar, muny hem alýarda, goltugysa salýar. Ýene barýarka, öňünden bir meýdan horazy çykýar, muny hem goltugyna salýar. Hudaýberdi bu zatlary goltugyna salyp, gidip barýarka, birnäçe döwüň üstünden barýar.

Döwüler mundan:

- Adyň näme? - diýip soraýarlar.

- Adyma Hudaýberdi pälwan diýerler.

- Gel, onda otur.

Ol oturýar. Muňa döwler:

- Biziňem bir pälwanymyz bar, şonuň bilen göreşip bilermiň? - diýýärler.

- Göreşerin - diýýär.

Döwler öz diýýän pälwanyny çagyryp, Hudaýberdi bilen göreş tutdurmaga başlaýarlar. Bular göreş tutup ugraýarlar. Döwleriň pälwany Hudaýberdi pälwany gysyp, owradyp barýar diýýär. Munuň gözi peträp, asmana dikelip ugranda, döwleriň pälwany:

- Ýeri, Hudaýberdi batyr, näme ýokaryna garaýarsyň? - diýýär.

- Ýokaryk garaýanymyň sebäbi, seni asmandaky haýsy ýyldyzyň ýanyndan gaýtarsamkam, şol hakda oýlanýaryn - diýýär.

Onda döwleriň pälwany:

- Aýrylaweri, sen meni öldürjek ekeniň, tüýs pälwan ekeniň, näme gerek bolsa aýt, ýäne meni goýberseň bolýar - diýip aýdýar.

Bular soňra Hudaýberdi gorkaga birnäçe zatlar berýärler. Onsoň Hudaýberdi:

- Siz meniň bilen bitniizi deňeşdirip bilmisiňiz? - diýýär.

Döwler:

- Gel, deňeşderseň - diýýärler.

Döwler bir bit çykardylar weli, hakyt ýumruk ýaly bar diýýär. Hudaýberdi pälwan bolsa, hálki ýoldan alan pyşbagany çykaryp goýberiberýär.

Döwler:

- Bā, bu biziňkiň çeni-çaky dāl eken-ow, gapak dagy baglap gidipdir-aý - diýişip, içlerini çekip, geň görüp, haýran bolup duranlar.

Ondan soň Hudaýberdi:

- Geliň indi bürämizi deňeşdireliň - diýýär.

Döwler:

- Geliň-de, geliň - boluşýarlar.

Döwler büresini çykarýarlar weli, bu hem ýumruk ýaly bolup, pasyrdap uçup gidýär. Hudaýberdi bolsa: “Büre diýip, ine, muňa aýdarlar” diýýär- de häлки horazy çykarýar weli, döwleriň gözi hanasyndan çykaýjak bolýar.

Döwler:

- Bä, buýa kekeç-mekeç baglap gidipdir, biziňki dagy munuň ýanynda çagasyça-da ýok - diýişýärler.

Soňra Hudaýberdi döwlere:

- Belki, goltgyňyzyň gylyny deňeşdirersiňiz - diýýär.

Döwler hem:

- Deňeşdiräýeris - diýýärler.

Döwler çykaryp görkezdiler weli, uzynlygy bir sere dagy bar diýýär. Hudaýberdi bolsa häлки eşegiň türresini çykarýar-da: “Ine, meniň goltugymyň gylý-ha şunuň ýaly” diýýär.

Döwler haýran galyp:

- Bä, munuňky türre-mürre baglap gidipdir-how - diýişýärler.

Ýene-de Hudaýberdi:

- Siz meniň bilen ýeriň ýagyny çykaryşjakmysyňyz? - diýýär.

Döwler:

- Çykaryşjak - diýýärler.

Onsoň Hudaýberdi gorkak häлки ýumurtgany döwlere görkezmän bir ýere gömüp goýýar-da, soňam baryp depip goýberýär weli, ýumurtganyň sarysy çogup sarysy çogup çykdy duruberdi.

Döwler haýran galyp:

- Päheý, büýä ýeriň ýagynam çykaraýdy, how - diýişýärdiler.

Döwlerem şeýtjek bolup näçe diýseň, ýeri depýärler weli, ýöne sarsyp dur diýýär, asyl çykýan zat ýok.

Hudaýberdi:

- Geliň, indi agaç ýykyşalyň!- diýýär.

Döwler:

- Geliň-de, geliň - boluşýarlar.

Döwler bir depip goýberýärler welin, bir agaç ýykylýar.

Hudaýberdi bolsa gelyärkä, ýoldan bir kültem ýüp tapan eken. Ana, onsoň ol şol ýüpi alýar-da, ähli agaçlaryň daşyna aýlaşdyryp başlaperýär.

Döwler muny görüp:

- Ýeri, Hudaýberdi pälwan, sen näme iş etjek bolýarsyň? - diýýärler.

- Men siz ýaly ýeke-ýekeden ýykyp durman, barysyny birden ýykjak otiryberjek - diýýär:

Döwler:

- Aý, zalywat hudaýberdi pälwan, goýaweri, biziň atamyzdan galan saýalyk agaçlarymyzyň baryndan dyndyrjak bolýarmyň - diýşip muny aýyrýarlar.

Onsoň döwler:

- Indi sen hem biziň bilen hem nahar hem iýiş, şonda-da utsaň, biz saňa boýun - diýýärler.

Hudaýberdi:

- Geliň bäre, men taýýar - diýýär.

Onsoň kryk gulakgazany palawdan dolduryp, döwler birigip, iýip ugraýarlar weli, hiň tükedip bilmeýarler. Gazany Hudaýberdiniň öňünde getirip goýýarlar. Olam iýen bolup ugraýar-da, döwler çykan wagty çykyr köwüp, gazanyň içindäki aşy şoňa dökýär-de oturyberýär. Döwler işikden gelenlerinde gazanyň düýbünü ýalan bolup durýar. Döwler muny görüp, “Be-ýe, büýä-ä eýýäm iýäýpdir” diýip haýra galýarlar.

Onsoň döwler:

- Muny agşam ýatanda öldüreläň, şeýdip, agzybirlik bilen ýok edäýmesek bu bize hezil bermez - diýip, özara maslahatlaşýarlar.

Agşam ýatar wagty bolar welin, Hudaýberdi hem possuny ýapynyp ýatyberýär. Ol gije uka gidensoň, döwleriň öldürmäge barjakdygyny bilip, possunyň aşagyna bir uly daş salyp, üstini ýapyp goýýar-da, özi beýle ýanynda ýatýar. Gijäniň bir wagty döwler baryp, ýaňky ýatan posunly daş taýak bilen urmaga başlaýarlar. Olar urup, urup: “Indi-hä öldüren bolsak gerek” diýişdirler.

Hudaýberdi bolsa, ertir irden döwleriň işiginden gelip:

- Beý, agşam ýagyşjagaz şytyr-pytyr edäýdi öýdýän, hiç arkaýyn ýatyp bilmedim-aý - diýýär.

Döwler:

- Bä, şony hem şytyr-pytyr bilýän bolsa, muňa näme alaç etmek bolarka?! - diýişip pikirlenýärler.

Ertisi agşam Hudaýberdi pälwan küde edip basylan çöpüň içinde ýatýar. Ýene döwleriň barjagyny bilip, içine uly bir daş goýup, özi beýlede ýatýar. Döwler baryp, çöpi otlaýarlar. Özlerem: “Indä-ä dynaýan bolsak gerek” diýişýärler. Hudaýberdi pälwan bolsa ertisi ýene döwleriň ýanyna barýar-da:

- Bä, agşam inим gaty gyzdy-ow, men näsaglaýypdyryn öýdýän - diýýär.

Döwler:

- Islän zadyny berip, şuny aman-sag öýüne eltip geleliň - diýişip, horjuny zatdan dolduryp, bir döwiňem üstüne mündirip, Hudaýberdiniň öýüne ugraýarlar. Ony göterip alyp gelýän döw:

- Hudaýberdi pälwan, sen şunça iýýärsiň weli, hiç agramyň ýokla? - diýýär.

Onda ol:

- Agramymy salamok, gökde ýüpüm bar, şondan aslyşyp gelýärim - diýýär.

Onda döw:

- Hany, ýüpden aslyşman, agramyňy at, göreýin - diýýär.

Hudaýberdiniň bilinde bir janujak pyçagy bar eken. Aýar-da şonuň bilen düýbünüň gerşine basyberýär.

Döw:

- Haý, alywat, ýüpüne ýapyşaweri! - diýip gygyryberen.

Ana onsoň, Hudaýberdi pälwan döwi münüp, öýüne baran.

Döw bolsa muny düşüripdir-de, yzyna gaýdan. Gelyärkä, ol döwüň önünden hälki mekir tilki çykyp:

- Ýeri-ow, döw dost, nireden gelyärsiň? - diýip sorayar.

Döw:

- Hudaýberdi pälwany öýüne eltipgelyarin - diýýär.

Tilki:

- O nähili pälwan bolýarmyş, ol-a bir barypýatan gorkak ahyry.

- Aý, ýok, ol zor how, biz-ä oňa bir topar zat berip, zordan sypany.

- Beýle bolsa, ýör, onda zadyňyzy alyp bereýin, siz oňa Hudaýberdi pälwan diýýän bolsaňyz, biz oňa Hudaýberdi gorkak diýýäris. Men munuň alaçasyny bazara barýarka, her gezek aldap elinden alýaryn - diýen.

Döw onda-da ynanmaýar.

Tilki döwe:

- Ynanmasaň, boýnuma ýüp sal-da, bir ujuny özüňe daňaý - diýýär.

Tilki şeýdip, boýnundan ýüp saldyryp, döwiň önüne düşüp, Hudaýberdiň öýüne ugrayar. Şol wagt Hudaýberdi tamyň üstüne çykyp duran eken. Ol döwi yzyna tirkäp gelyän tilkini görüp:

- Haý tilki - diýip gygyrýar.

Tilki Hudaýberdä hä berýär.

Hudaýberdi:

- Ataň maňa üç döw bergisi barka, getirýäniň ýekeje döwmi? - diýip gygyran.

Ýaňky döw:

- Sen meni ataň bergisine bermek üçin getirýän ekeniň - diýip, tilkiniň boýnyna daňylgy ýüpi özüne tarap çekýär-de, ony penjesine alyp, ras ýeriň ýüzüne bulap urýar-da, ökjäni göterýär. Hudaýberdi şeýdip, pälwan hem batyr adyny alanmyş.

Aýaz han

Bir bar eken, bir ýok eken. Gadym zamanlarda bir patyşa bar eken, özi adyllykda bir gyly iki ýarar eken. Günlerde bir patyşa pikir edip otyrka, öz önünde: “Ynsanyň, haýwanyň erbedini nädip tanamak bolar?” diýen soragy goýupdyr. Şol bada-da: “Hä, tapdym, adamyň erbedi patyşa, malyň erbedi gatyr, guşuň erbedi bolsa alahekege bolar” diýip, pikirini jemläp oturyberipdir.

Patyşa hemme ilatyny ýygnaý:

- Meniň üç sany soragym bar, şony kim bilse, özüme wezir edip aljak - diýipdir.

Onda märeke:

- Aýt-da, aýt - bolşupdyr.

Patyşa:

- Adamyň, malyň, guşuň erbedini on günüň içinde maňa aýdyp bermeli - diýipdir.

Onda märekeňiň içinden üç sany adam:

- Patyşam, rugsat bolsa, biz bir synansak - diýipdir.

Patyşa:

- Bolýar, rugsatdyr, bilip geliň - diýipmişin.

Ondan soň ýaňky üç adam patyşanyň ýumşuny bitirmek üçin ýola rowana bolupdyr. Bulara ýolda bur gotur düýe sataşypdyr.

Olar:

- Hä, malyň şundan ýamany bolmaz, bize hudaý berdi, geliň, muny tutalyň - diýip, ony tutup, özleri bilen alyp gidiberipdirler.

Ýene-de gidip barýarkalar, bularyň öňünden çypar köse adam çykypdyr.

Bular:

- Hä, adamyň şundan aýylganjy bolmaz, muny hem bize alla berdi - diýip, ony-da özleri bilen alyp gidiberipdirler.

Ýene-de gidip barýarkalar, bularyň öňünden bir ganaty döwür garga çykypdyr.

Bular:

- Şundan erbet guş bolmaz, indi patyşanyň üç sany soragynyň üçüsiniň-de jogaby jem boldy - diýişip, bu gargany hem özleri bilen alyp, yzlaryna gaýdyp gelýärler.

Bu üçüsi yzyna gaýdyp gelýärkä, bularyň öňünden bir guýy çykýar. Şu guýynyň başynda otyrkalar, bularyň ýanyna bir çopan gelýär. Bu çopan bular bilen saglyk-amanlyk soraşyp:

- Ýeri, ugur haýyr bolsun, bu ýerde näme işleýärsiňiz? - diýip sorapdyr.

Onda ol üç adam:

- Bizi patyşa şunuň ýaly iş bilen iberdi. Ine, biz bolsak şulary tapdyk, şulardan erbet adam, mal, guş bolmaz - diýipdir.

Oňa çenli çopanyň goýunlary hem suwa inipdir.

Çopan:

- Örän ýagşy, siz patyşanyň adamlary ekeniňiz, siz arkaýyn oturyň, men goýun soýup, size söwüş edeýin - diýip, ýaňky çopan bir goýny soýup, nahar taýýar edipdir.

Çopan bulara nahar, çay berip bolandan soň:

- Bu alyp barýan zadyňyzdan patyşanyň isleýän jogaby çykamaz, bulary goýberiň, men size patyşanyň isleýän jogabyna ýarajak zatlaryny salgy bereýin, ýöne siz meniň adymy oňa aýtmaň - diýipdir.

Bular:

- Biz seniň adyňy aýtmarys, ýöne sen bize patyşanyň jogabyny aýdyp berseň bolýar - diýipdirler.

Çopan:

- Adamyň erbedi patyşa bolar, malyň erbedi gatyr bolar, guşuň erbedi alahekge bolar diýip aýtsaňyz, patyşa kanagatlanar - diýipdir.

Bular begenip, çopandan bu zatlaryň erbet bolýandygynyň sebäbini hem soraman, patyşanyň ýanyna ugranlar.

Bular bärden baryp:

- Patyşam, siziň soraglaryňyzyň jogabyny tapdyk - diýipdirler.

Onda patyşa:

- Hany, onda aýdyň, adamyň erbedi haýsy bolar? - diýip soran.

Onda olar:

- Patyşam, adamyň erbedi patyşa bolýar - diýenler.

Patyşa onuň sebäbini sorapdyr welin, olar aýdyp bilmändirler.

Patyşa syr duýdurman:

- Bolýar, malyň erbedi haýsy bolýar? - diýip soraýar.

Bular:

- Malyň erbedi gatyr bolýar - diýip jogap berýärler.

Patyşa munuň hem sebäbini sorapdyr, emma olar jogap berip bilmändirler.

Patyşa ýene-de syr duýdurman:

- Onda guşuň erbedi haýsy bolýar? - diýip soraýar.

- Patyşam, guşuň erbedi alahekge bolýar.

Patyşa munuň hem sebäbini soranmysyn, emma olar sebäbini aýdyp bilmänmişler. “Be, bular meniň soraglarymyň jogaplaryny bildiler, emma sebäplerini aýdyp bilmeýärler, elbetde, bulara akylyly adam öwreden bolmaga çemeli, gel, men bulary sykajaga salaýyn” diýip, patyşa öz içinden oýlanan.

Patyşa:

- Ýagşy ýigitler, size bu zatlary kim öwretdi? - diýip sorayar.

- Patyşam, biziň özümüz bilýäris.

Patyşa:

- Ýok, size biri öwredipdir, şuny size kim öwreden bolsa, şony alyp geliň - diýip, olaryň ýanlaryna bir ýasawul hem goşup goýberipdir.

Bular hälki çopanyň ýanyna baryp:

- Seni patyşa çagyryýar - diýip, özlери bilen alyp gaýtjak bolupdyrlar.

Onda çopan:

- How, adamlar, men bir çopan adam, men kişiniň malyny taşlap gidip bilmerin ahyry, ýörün, mallary eýesine tabşyralyň, ondan soň gideliň - diýenmişin.

Şondan soň, mallary sürüp eltip, eýesine tabşyranlar we çopany patyşanyň ýanyna alyp baranlar.

Patyşa:

- Ýeri, ýagşy ýigit, seniň adyň näme, näme edýärsiň? - diýipdir.

Çopan:

- Meniň adym Aýaz, kärim bolsa çopançylyk - diýenmiş

Patyşa:

- Aýaz han, “Adamyň erbedi patyşa, malyň erbedi gatyr, guşuň erbedi alahekge” diýip, bulara sen öwretdiňmi? - diýipdir.

Aýaz:

- Hawa, özüm-ä bir zatlar aýdypdym, ýöne: “Meniň aýdanymy aýtmaň” diýip tabşyrypdym - diýenmiş.

Patyşa:

- Ol zatlaryň zyýany ýok, ýöne sen ýaňky zatlaryň erbetdiginiň sebäbini aýdyp ber - diýýär.

Aýaz:

- Patyşanyň erbetdiginiň sebäbi, başga adamyň güýjünden peýdalanýar, hiç kime zat bermeyär, şonuň üçin adamyň erbedi patyşa bolýar. Malyň ýamanynyň gaty bolýandygynyň sebäbi-de, ol owal gargyş siňen haýwandyr, özünden hem hiç wagt tohum ýaýramaýar, onuň üçin bolsa gaty iň erbet mal bolýar. Guşuň erbedi bolsa, alahekge bolýar, çünki ol janawer agzyndan guzlaýar - diýip, patyşanyň soraglarynyň jogabyny pert-pert aýdyp berenmişin.

Patyşa:

- Aýaz han, hemme aýdanlaryň dogry, çykar çarygyňy - diýip, oňa gowy geýimler geýdirip, ony özüne wezir edinenmişin.

Aýaz hem çarygyny öz ýany bilen alyp, ony hemmä görnüp durar ýaly bir ýerden asyp goýanmyşyn. Günlerde bir gün Aýaz hanyň bir zada gahary gelmäge başlaýar welin, onuň gözi birden öz çarygyna düşüp: “Haý-haý, Aýaz han, çarygyňa bakarak bol! Düşn sen-de bir ýönekey çopandyň, bu günki gün wezir boldum diýip, tumsugyňy al-asmana tutýaň” diýip, öz-özüne töwella edip, pälinden gaýdanmyşyn.

Aýaz hanyň üç sany ogly bolýar, bular okuwly bolup ýetişýärler. Patyşa-da bir gün ölýär. Aýaz hany bolsa, onuň ýerine patyşa edenmişler. Aýaz han köp wagtlaý adyllyk bilen patyşalyk sürenmişin. Ol indi gaty garranmyşyn. Aýaz han oglanlaryny öz ýanyna çagyryp:

- Eý, ogullarym, men indi gaty garrapdyryn. Siz menden näme harajat gerek bolsa alyň-da, başga şäherlerde ýaşaberiň. Men ölemden soň, sizi patyşa ederlermi, etmezlermi, hudaý bilsin, gerek bolsa halkyň özi tapar - diýipdir.

Şundan soň Aýaz hanyň oglanlary atasynyň maslahatyna gulak salyp, gerek harçlaryny hem alyp, başga bir şäherde ýaşamak üçin hoşlaşyp, ýola düşüpdirlir.

Bular ýol bilen barýarkalar, ýolda bir düýäniň yzyny görüpdirlir.

Onda iň uly dogany:

- Şu düýe erkek eken-ow - diýenmiş.

Ortanjysy:

- Şu düýe erkek bolsa, guýrugy küle eken-ow - diýen.

Kiçi dogany:

- Şu düýe erkek bolsa, guýrugy hem küle bolsa, bir gözi hem kör eken-ow - diýen.

Bular aňyrrak baranlarynda, ýolda bir adamyň yzyny görüpdirlir.

Uly dogany:

- Şu yz aýal adamyň yzy-ow - diýen.

Ortanjy dogany:

- Şu yz aýal adamyň yzy bolsa, öz-ä gaçyp barýan bolmaga çemeli-ow - diýenmiş.

Iň kiçileri:

- Şu yz aýal adamyň yzy bolsa, özem gaçyp barýan bolsa, onda şu göwreli eken-ow - diýenmiş.

Bular aňyrrak baranlarynda, bularyň önünden bir atly çykyp, saglyk-amanlyk sorasyp:

- Halypalar, heý bir düýe gören dälşiňiz-dä? - diýip sorapdyr.

Onda olaryň ulusy:

- Ýok, düýe göremzok, ýöne düýäň erkekmedi? - diýenmişin.

Atly:

- Hawa - diýipdir.

Ortanjysy:

- Halypa, düýäň guýrugy külemidi? - diýen.

Atly:

- Hawa - diýenmiş.

Kiçi dogany:

- Halypa, düýäň bir gözi körmüdi? - diýipdir.

Atly:

- Hawa, asyl siz meniň düýämiň hemme salgysyny berýärsiňiz welin, ýene-de: “Göremzok” diýýärsiňiz. Meniň düýämi siz hökman bilmeli, men düýämi sizden alaryn - diýip, bu atly dawagär bolup, bularyň yzyna düşüp gidiberenmiş.

Bular gidip barýarkalar, bularyň önünden iki sany adam çykyp, amanlyk-saglyk soraşyp:

- Heý, ýolda bir adam-a gören dälsiňiz-dä? - diýip soran.

- Ýok, biz adam görmedik, ýöne ol aýal adammydy?

- Hawa.

- Ol gaçyp barýan aýalmydy?

- Hawa.

- Ol aýal göwrelimidi?

- Hawa.

Onda ol iki adam aýdan:

- Siz biziň gözleýän adamymyzyň hemme salgysyny berýärsiňiz welin, ýene-de “Görmedik” diýýärsiňiz. Biz gözleýän adamymyzy sizden alarys - diýip, bu ikisi-de bularyň yzyna düşüberenmiş.

Bular bir şähre baryp, bir saraýdan kireýine öý alyp, ýaşamaga başlapdyrlar. Ondan soň, ýaňky töhmet edýän dawagär adamlar patyşanyň ýanyna baryp arz edipdirler. Patyşa hem ýasawul iberip, üç dogany çagyrypdyr. Olar gelenden soň, patyşa saglyk-amanlyk soraşyp, düýe ýitireniň arzyny soramaga başlapdyr.

Düýe ýitiren:

- Patyşam, bu adamlar meniň ýitiren düýämiň erkekdigini, guýrugynyň küledigini, gözüniň kördüğini öz agyzlary bilen aýdýarlar, emma: “Düýäni göremzok” diýýärler. Eger bular düýäni görmedik bolsalar, onuň hemme salgysyny nähili bilýärler? - diýenmiş.

Onda patyşa üç dogandan habar sorapdyr.

Iň ulusy:

- Erkek düýäniň syňraklarynyň arasy giň bolýar, men onuň yzyny görenimde, şondan erkekdigini bildim - diýen.

Ortanjysy:

- Ol düýe ýoluň ortasynda gumalaklapdyr, eger guýrugy küle bolmadyk bolsa, ýoluň iki gapdalyna gumalaklardy. Men şondan bilýärin - diýenmişin.

Iň kiçi dogany:

- Ol düýe hemişe ýoluň bir tarapyndan otlap gidipdir, şondan men onuň bir gözüniň kördüğini bilýärin - diýenmişin.

Ondan soň patyşa aýal ýitiren iki adamyň arzyny diňläpdir.

Olar:

- Patyşam, bular aýalyň ýitendigine, onuň gaçyp barýandygyna, göwrelidigine çenli salgı berýärler-de, ýene-de: “Biz göremzok” diýýärler. Ine, biz şuna haýran - diýenmişler.

Patyşa:

- Siz ol aýaly gördüňizmi? - diýip sorapdyr.

Olar:

- Ýok, patyşam, biz yzyny görüp bildik - diýenmişler.

Patyşa:

- Men hem bir zat getirsem, şonuň içinde näme bardygyny bilň, eger bilmeseniz siz ogry - diýenmişin.

Bular-da:

- Getir, getirseň - diýenler.

Patyşa bir sandygy getirip:

- Ine, şu sandygyň içinde näme bardygyny aýdyp beriň - diýen.

Bularyň ulusy sandygyň agzyna kakypdyr-da:

- Öz-ä sandygyň içindäki togalak zat - diýenmiş.

Ortanjysy:

- Özi togalak bolsa, daşam gyzyl bolmalydyr - diýenmiş.

Kiçileri:

- Özi togalak, daşy hem gyzyl bolsa, onda bu mazandyran narydyr - diýenmiş.

Patyşa sandygy açyp görse, içindäki dogrudan hem mazandyran narymyş.

Ondan soň patyşa bu arzaçylara:

- Siz malyňyzy hem-de ýitiren adamyňyzy başga ýerden gözläň - diýip, olara rugsat beripdir.

Şu üç dogany bolsa patyşa özüniň myhman tamlarynyň birinde ýerleşdirip, hormat-hezzet etmäge başlapdyr. Patyşa agşam bu myhmanlara gowy palaw berip, bir ýasawulyna:

- Sen şu gapyň agzynda dur-da, şularyň gürrüňini diňle, näme gürrüň etseler, soň maňa aýdarsyň - diýenmiş.

Ýasawul hem diňläp durupdyr. Bular nahar iýmäge başlamankalar, uly dogany:

- Şu patyşamyň gul-ow - diýenmiş.

Ortanjy dogany:

- Patyşamyz gul diýýärsiň welin, şu naharyň eti haram süýt emip ulalan malyň eti bolsa gerek - diýýär.

Kiçi dogany:

- Şu naharyň tüwüsi mazarlykda ekilipdir-ow - diýenmiş.

Bular naharlaryny iýmän, gije hem geplemän ýatypdyrlar. Ýasawul hem bularyň eden gürrüňleriniň hemmesini bolşy ýaly, patyşa habar beripdir.

Patyşa haýdan-haý enesiniň ýanyna baryp:

- Ene, men gulmudyr - diýipdir.

Onda enesi:

- Hawa, oglum, sen gulsuň. Seniň ataň menden başga-da bir gyrnagy satyn alyp, özüne aýal edindi. Ondan hem sen bolduň, menden bolsa bir gyz boldy, ol gyzy gyrnaga berdiler, seni bolsa maňa berdiler. Ine, bu iş şeýledir, oglum - diýipdir.

Patyşa ondan soň et alnan adamy ýanyna çagyryp:

- Seniň şu günki soýan malyň haram süýt emdirilenmidi? - diýip sorapdyr.

Ol hem:

- Hawa, patyşam, bir owlagymyz bardy, onuň enesi öldi welin, ganjygymyzy emip ulaldy - diýenmişin.

Mundan soň, patyşa tüwi satany öz ýanyna çagyryp:

- Sen tüwini niredede ekipdiň? - diýip sorapdyr.

Bu adam:

- Men tüwini pylan mazarçylygyň ýanynda ekipdim - diýipdir.

Patyşa bu oganlaryň akylyna haýran bolup, bulara kân hormat-hezzet edip, özüniň ýakyn maslahatçysy edip goýanmysyn.

Ine, şeýlelik bilen Aýaz han-da, onuň ogullary hem özleriniň işlerini paýhaslylyk bilen alyp barypdylar.

Ýartygulak

Biri barmyş, biri ýokmyş. Öňde bir daýhan adam barmyş. Onyň aýaly göwrelimiş.

Günlerde bir gün ol daýhan degirmene uwn üwetdirmäge gidende, zyndan ogly bolupdyr. Ýañy bolan oganyň ululygy edil ýarty gulak ýaly diýär. Şoňa görä oňa Ýartygulak diýip ad beripdirler.

Ýartygulak, bolan badyna dil açyp:

- Eje, eje, aý eje dädem(kakam) nirä gitdi? diýip sorapdyr.

Ejesi oglunyň bolan badyna gepläp başlamagyny geň görüp, ör-gökden gelipdir-de:

- Dädeň(kakaň) degirmene uwn üwetdirmäge gitdi- diýip aýdypdyr.

- Men-de degirmene gitjek!- diýip, Ýartygulak jedir-jedir edipdir.

Ejesi:

- Wiy, üweden uwnyny getirmäge dädeňe(kakaňa) ulagam gerekdir. Hanha ýatakda düýämiz gäwüş gaýtaryp çöküp otыр. Şony mün-de ötägit-diýipdir.

Ýartygulak düýäni gazygyndan boşadyp, üstüne böküp münüpdür-de onuň ýüňlek boýnuna dyrmaşyp, gulagyna baryp giripdir.

Düýe uly ýoluň ortasy bilen degirmene tarap gidip barýarka, ýoluň gyrasynda oynap ýören bir topar ogan:

- Ynha bir boş düýe gelýär!- diýişip, ony saklapdylar.

Ýartygulak:

- Häý, bezzatlar, goýberiň düýäni!- diýip gaharlanypdyr.

Oganlar töwereklerine baksalar-da, hiç kime gözleri düşmändir.

- Be, bu ses niýreden gelýärkä?- diýişip, gorkularyna düýäni öz ugruna goýberip, gaçyp gidipdirler.

Ýartygulak düýäni sürüp, degirmeniň agzyna barypdyr-da:

- Däde(kaka)!-diýip gygyrypdyr.

Ýartygulagyň dädesi(kakasy) bolsa oglunyň bardygyny bilmänsoň, ses bermändir.

- Aý, däde, haw!- diýip, Ýartygulak ýene-de gygyrypdyr.

Yzyndan ogly bolup, onuň eýýam gepläp bilyändiginden habarsyz Ýartygulagyň dädesi (kakasy):

- Bä, meniň oglum ýokdy-da. Bu meni çagyryr- diýip, degirmenden çykanda, Ýartygulak:

- däde(kaka) hany bärräk gelsene!- diýip, ýene-de gygyrýar.

- ”dädem(kakam) gelse gorkuzaýyn”-diýip Ýartygulak düýäniň gulagyndan tawsup düşüp, bir gysym otuň aşagynda gizlenýär. Edil şol wagtam düýe Ýartygulagyň giyzlenip ýatan otuny agzyna alyp, çeynäp-çeynemän yuwdup goyberýär.

Ýartygulagyň dädesi(kakasy) görse, ýeke düýeden başga hiç kim ýok diýär.

Ol:

- Oglum, oglum!- diýip seslenende, Ýartygulak düýäniň içinden:

- Däde(kaka), men düýäniň içinde, meni düýe idi- diýip jogap berýär.

Ýartygulagyň dädesi(kakasy) uweden uwnyny düýesine yükläp, öýne dolanyp gelýär.

Aýaly öňünden çykyp:

- Oglumy hem getirdiňmi?- diýip soraýar.

Ýartygulagyň dädesi(kakasy):

- Oglumyz-a düýe idi- diýip habar berýär. Ýartygulagyň ejesi nätjegini bilmän boýur-boýur ýaş döküp aglaýar. Soňra är-aýal Ýartygulagy tapmak üçin düýelerini öldürüp, içegelerini bir-bir barlaýarlar. Şol barlap oturşlaryna: ”Aý, zat ýokdur-da” diýip, bir bölek içegäni zyňyp göýberýärler. Ýartygulak şonuň içindemiş. Olar ogullaryny tapman, gynanyp oturýarlar.

Şol agşam bir aç möjek düýäniň soylan ýerine gelip, ýaňky bölejik içegäni iýipdir. Möjek soňra bir çopanyň goynuny darajak bolup barypdyr.

Ýartygulak möjegiň niýetini aňlap:

- Haý, çopan, how! Goynuň gitdi, how!- diýip gyygyrmaga başlaýar.

Çopan hem:

- Aý, bir öwejiň bar kowaweri!- diýip itlerini küşgürip, möjegi kawalapdyr.

- Haý-haý!- diýip, Ýartygulak hem gaçyp barýan möjegiň içinden gopgun turzupdyr. Goyun iymekden biyzar, möjek zordan özüni gutarypdyr.

Aç haltlydap ýören möjek ýene bir çopanyň sürüsiniň üstünden barypdyr. Möjek sürä ýakyynlaşanda, ýene:

- Aý, çopan, how! eşitmedim diyme, how, goyny möjek aldy, how!- diýip gygyrypdyr. Çopan hem:

- Aý, bir öwejiň bar, kowaweri!- diýip tagyna ýapyşyp gygyrypdyr. Ýartygulak hem:

- Haý-haý!- diýip, möjegiň içinden gopgun turzupdyr. Möjek ol çopanyň daýaw itinden zordan gaçyp gutulypdyr. Möjek başga süri goyunlara baranda ýene-de goyun awlap bilmän aç galypdyr. Ahyry ol belanyň öz içindigini bilip:”Men indi bu beladan nädip sypyp bilerinkäm?...” -diýip, pikir edip, esli wagt ýatypdyr, bir tebiyp tilkiniň ýanyna baryp:

- Ey, tilki dost, meniň içimde bir bela bar. Ajymdan surnugyp, haýsy sürüniň golaýyndan barsam.” Haý çopan, haw, goynuň möjek aldy, how!...” diýip gygyrýar. Yndi baş günüň içidir, bir alaç et-de, em-yom salgy ber- diýip ýalbarypdyr.

Onda tilki:

- Ýçiňdäki belanyň emini tapsam bir goyun berermisiň?- diýipdir.

Möjek:

- Wah, tilki dost, iki goyun diyseňem bererin! Ýöne şu belany dep etseň bolýar!- diýip, söz beripdir.

Onda tilki:

- Gury sözden goyun bolmaz, möjek dost, diliňden hat ber- diýipdir. Möjek hat beripdir. Tilki oňa:

- Ey, möjek dost, sen bir suwjak bulamak iç-de, birnäçe gezek ýapyýokaryk ýört, şonda içiňdäki bela gaçsa gerek- diýipdir.

Tilkiniň maslahatyny eşiden Ýartygulak:

- Ey, tilki, tilki! Başyna turşusy çykan tilki! Bu içmäge bulamak tapýan bolsa, şu güne düşermidimi?- diýip möjegiň içinden seslenipdir.

Şonda möjek:

- Ey, tilki dost, görýäňmi meniň günümi, dad günüme! diýip gözlerini ýaşardyp gepläpdir.

Tilki möjegiň gözýaşyny görüp:

- Ey, möjek dost, sataşan belañ-a gaty ýaman, ýöne sen günorta bolanda üzümli baglyga bar-da bişşmedik, horarak üzümlerden köp iyi. Ýçiňdäki belañ bolsa jany çykýança gyygyrsa-da gyygyrybersin. Günortan sakçy-da, iti-de bolmaz: Birden eşidip gelselerem tä golaýlaýança gaçma, üzümnden köpräk iyjek bol- diýipdir.

Möjek üzüm бага baryp iymäge başlanda, Ýartygulak bar sesi bilen:

- Aý, üzüm eýesi! üzümniňi ogry iýip gutardy- diýip gyygyrypdyr. Üzüm eýesi gelyänçä, möjek bir-iki düyp üzüm iýipdir. Şol wagt bag eýesi gelip, yuwaşja möjege ýakynkaşyp, taýak bilen kebzesine ýapypdyr. Möjek birden ikä böküpdür, şol böküşde Ýartygulak onuň içinden çykypdyr.

Ýartygulak möjeginiň içinden çykandan soň bir üzümniň düýbinde ýatypdyr. Soňra üzüm eýesiniň üzümli sebediniň içine giyripdir. Ol adam öýüne ugraýar. Bag eýesi ýol boyy aýdym aýdyp barýar. Ol her aýdym aýdanda, Ýartygulak:

- Jan, jan sag bol!- diýip gyygyrýar.

Üzüm eýesi:” Yzyymdan biyri gelyändir”-diýip, iyzyna baksa, hiç kimi görmändir. Soňra:” Aý, göwnümedir-de...”-diýip ýene aýdyma başlaýar. Ýartygulak ýene-de:

- Jan, jan sag bol!- diýip gyygyrýar.

Üzüm eýesi yuwaş-yuwaş gorkup başlalaýar. Aýdym aýytmagy hem goyup, çalasym ýöräp, öýne gelýär. Ýartygulak sebetden çykyp, öýüň içindäki çuwalyň aşagyna giyrip ýatýar.

Üzüm eýesi heleyine bakyp:

- Men ýolda jyna sataşdym- diýär. Heleyi onuň üstüni iki gat yorgan bilen basyrýar. Goňşulary hem, pylan aga jyn görüpdür diýişip, gelip onuň halyny sorayarlar.

Üzüm eýesiniň öýüne şol agşam üç-dört sany myhman hem gelipdir. Olar garyplary talap ýören garakçymyşlar. Olaryň talap alan zatlarynda üzümçiniň hem paýy barmyş.

Ögrular giycäniň ýaryna çenli nirede, nähili ogurlyk edenleri hakynda sakyrdaşyp, Ýartygulagy hem ýatyrmandyrlar. Olar uwklanlarynda Ýartygulak çuwalyň aşagyndan çykyp, olaryň sakgallaryny ikibiy-ikibiy, biyr-biyrine daňyp çykypdyr, ogry şarigi bolan üzüm eýesiniň sakgaly bilen heleyniň saçyny hem bir daňypdyr. Biraz wagtdan soň ogrylaryn biyri daşaryyk çykjak bolupdyr ol bir ýoldaşy:

- Sakgalymy göýber, how! Hey sakgaldanam bir oyun bolarmy- diýip, yerinden galypdyr. Bularyň galmagalyna, ol biyrsi hem turup:

"Göýber sakgalymy"- diýipdir. Ögrular biyr-biyrini yumruklap başlapdyrlar. Öýüň içi alagalmagal bolupdyr. Bularyň galmagalyna är-heley hem oýanypdyr. Äri aýalyňa:

- Ey, heley, sakgalymy göýber- diýipdir. Bularyň galmagallaryna goňşulary gelip olary arşdyrypdyr.

Galmagal köşesenden soň, Ýartygulak ýene çuwalyň aşagyna giyrip ýatypdyr. Emma ögrular ýatmandyrlar. Olar:

- Bu öýüň indi mazasy gaçdy, biz çaltrak bu ýerden gideyli diýişip, daň ataryna garaşman, gaçyp gidipdirler.

Mihmanlar gidenden soň, öýüň aýaly:

- Öýmizdäki jyny kawmasak, indi bize rahat bolmaz. Molla agany getirip okadaýsak nähili?- diýipdir.

Äri: " Boljak"- diýär.

Öýüň aýaly mollaň ýanyna ugranda, Ýartygulak onuň arkasyna münüp, ýalygynyň(gyyňajynyň) arasyna gyzlenipdir.

Aýal mollanyň ýanyna baryp:

- Molla aga biziň öýmize jyn giýiripdir, bize gün berenok, kömek et- diýipdir.

Molla ol aýalyň aklyk üçin getiren düwünçegine gözünüň gyytagyny aýlap:

- Ba-ha, jyn gaty erbet zatdyr, ony okyp kawmasak, ýöne-möne doga peyda bermez- diýip, aýaly bir çola jaýa eltip, okyp başlanda, Ýartygulak olaryň ikisine-de bildirmän, mollanyň sellesiniň ortarasyna münýär. Molla: "Aguz billahy..." diýip başlanda, Ýartygulak hem onuň depesinden oturan ýerinde agzyna öýkenip, bogazyna sygdygyndan gyygyrýar.

Molla okymakdan elli biyzar bolup:

- Bu ne bela? Bu indi seni okytdyrmaz. men saňa derrew bir dogajyk ýazyp bereyin-de diýnähün- diýip, hasyr-husur bir bölejik kagyzyň yüzüni garalap:

- Yne, şu iki dogany al-da git, biyrini äriň dakynsyn, biyrini hem özüň dakyn- diýip, getirilen aklygy alyp, aýaly ugradyp göberipdir.

Ýartygulak onuň sellesiniň üstünden düşmändir. Molla öz ýanyndan jyn aýal bilen gidipdir diýip, agşam namazyny okymak üçin metjiyde baryp, jemagata imamlyk etmekçi bolupdyr.

Molla, adamlaryň önüne geçip:

- "Allahy äkber!"- diýip, ýaňy bir maňlaýny ýere goymakçy bolanda, Ýartygulak hem onuň bilen birlekde:

- "Allahy äkber!"- diýär. Birnäçe gezek şeýle bolandan soň, molla öz içinden;" meniň imamlygma göwnüýetmezçilik edip, arkamda duranlaryň biyri bilgeşleyin gyygyrýar"- diýip, pikir edipdir-de, gaharlanyp çykyp gidipdir. Yzyndaky jemagat hem: " molla heniz maňlaýny ýerden galdyran dälidir"- diýip, maňlaýlaýlaryň ýerden götermän, esli wagt ýatypdyrlar. Ahyrda olaryň biyri başyny göterip görse, öwlerinde molla ýok diýär. Ol muny başgalara-da habar berýär. Olar:" biziň mollamyz dälridimyka?..." diýişip, metjiytden çykyp, dargaşyp gitýärler.

Şol agşam mollanyň aýaly özleri hem sopylary üçin çüýçeli palaw, gullukçylar üçin bolsa uly bir gazan kädili bulamak bişirýär. Ýartygulak:" işi edyän-ä olar, palaw iyyänem bular, men siziň aryňyzy alyp bererin, gullukçy doganlar!... diýip, içini gepledýär. Gün ýaşyp, molla bilen

aýaly uwka gidende, Ýartygulak mollanyň sellesini aýalyňa, aýalyň alyndaňysyny hem molla geydirýär. Är-aýal iyrden turup, biyr-biyrleriniň yüzüne geň galyp bakýarlar. Molla aýalyňa:

- Náme beyle seredyň, meň yüzümden aý görjek bolýarmyň?- diýär.

- Men-ä seniň başyňdaky alyndaňa bakýaryn!- diýip, aýaly jogap berýär.

- Men-de seniň selläňe seredýärim!

Aýaly:- Seredseň seredip geç! diýär

Är-aýal dawalaşyp, ýaňy ütmeleşjek boluberende, goňşy obadan bir atly gelip, nikä gyydyrmak üçin, mollany toýa çagyryp gitýär.

Toy. Nika. bol nahar. Aklyk... Molla şu zatlary göz önüne getirip, sellesini alýar-da, ýol şaýyny tutup, ugruýar. Ýartygulak hem sellesiniň depesine gonýar.

Ýartygulak mollanyň sellesiniň süyri depesinde daş-töweregine sin edip barýar. Molla eşegini dikgirdedip, toy ýerine ýakynlaşyberende, Ýartygulak, mollaň selesinden düşüp, eşegini guyrugyndan asylyp, eşegi dürtüp göýberýär. Eşek muňa jidaman, bökýär-de mollany doly çuwal ýaly edip, gaty ýere urup gaçyp gitýär.

Ýartygulak toy ýerine ugraýar. Baryp görse, toy eýesi uly bir baý diýär. Bu baý özüniň ýekeje ogluny öýerip duranmyş

Ýartygulak öýüň artbagyş gamşynyň gatларыndan sümüp, durluk arasynda jaýlaşyp, içerik seredýär. Ol öýde täze alnyp getirilen gelin otyranmyş. Başga öýde bolsa ýaşullar bilen ýaňky molla gürrüň edip otyr diýär.

Ýartygulak oturan gyzlary kiçiräjik taýak bilen dürtüp başlaýar. Gyzlar bu işi biýi-biyrinden görüp, gaharlanyşyp, çykyp gidipdirler. Gelnäň ýeke özi galypdyr.

Gün öýleden agandan soň, molla yigit bilen geline nika gyymak üçin iki sany adamyny pyýadakazy belläp, işe başlaýar. Mollanyň bellän pyýadakazylaý çümre bürenip tersine bakyp oturan geliniň ýanyna gelip:

- Gelin, nika wekiylçiliňizi biziň haýsymyza beryňiz?- diýip sorayarlar.

Gelin bürenip, geplemän aglap otyr diýär . Birnäçe sapar gaýtalan soraga jogap bolmansoň, Ýartygulak:

- Şol kel hem maňkaly ogluňyz üç biyriňize-de wekiylçiligimi berjek däl!- diýär. Pyýadakazylaryň yürekleri ýarylara gelip, aňk-taňk bolup galýarlar.

Şol wagt bir aýal gelip, gelni irjak bolup, höre-köşe edýär. Gelin bolsa aglajagyny-da, güljegini-de bilmän, öňküsi ýaly bürenip otyrýar. Heniyz gelinden jogap bolmanka, ýene Ýartygulak:

- Bolmaz, bolmaz! Sözüň birdir! Diydin, diydin, indi gaýtalap alman! diýip gyygyrýar.

Geliniň daşyna yygnan gelinler hem gaýra çekişip durýarlar-da:

- Bu gelin samsykmyka, nämeke?- diýişýärler.

Molla hem oturan ýerinden:

- Gelin bu işiň erbetdir, aýyp bolar!- diýär.

Onda Ýartygulak:

- Asil sen ýaly adamyyň gyýan nikasy maňa gerek däl!- diýär.

Molla: Toba tagsyyr, bu ne belady!- diýip, sesini çykarmaýar.

Adamlar:

- Yndi gün ýaşdy, bu sähetli gün geçdi, nika ertiyre galmaly boldy- diýişip dargaşýarlar. "Munuň soňy näme bolarka?" diýip, gelinler bolsa tomaşa etmäge galýarlar.

Ýartygulak şol wagt tüynüge çykýar.

- Yndi maslahat näme?- diýip toy eýese baý aga, molladan soraýar.

Molla:

- Bu gün nika gyyp bilmedik, öýlenjek yigit gelniň ýanyna baryp, kellesini görkezsini, yogsam "kel, kel" diýip ol pahyry biyzar etdiler.

Muny eşiden Ýartygulak:

- Aý, gelin, baýyň kel ogluny giyzläp, ýerine başga bir kellesi saçly yigidi görkezjek bolýarlar- diýip gyygyrýar.

Adamlar haýran galyp, ýokarlaryna seredseler, hiç kime gözleri düşmeýär. Olar bu nämäniň sesika diýişip, gorkup başlaýarlar. Molla hem:

- Bu jyn gapdalmyzdan aýryljak däl, bu bizden näme isleýarka?-diýär.

Toy eýesi:

- Bolmasa okýap kawsana!- diýip, oňa maslahat berýär.

Onda molla:

- Wah, men ony ozalam okydym, gaýta meniň özümi eýerläp mündi. Bir giyje garnymyza münüp, tas bogup öldürýärdi- diýär.

Baý:

- Onda indi näme edmeli?- diýär.

Molla:

- Güýçli mollalary yygnap, birleşip okymaly- diýär.

Baý mollalaryň iň güýçlilerinden dört sanysyny derrew çagyýar. Olar bilen bile bir porhan-da gelýär. Öýüň bir ýan duwlunda baş sany molla birleşip doga okymaga başlaýarlar. Öýüň beyleki duwlunda bolsa porhan:

- Aý, pylan jülgeden, goçum gel! Aý, pylan dereden perilerim, gel!, Aý, pylan depedäki jynlarym, gel!- diýip, düw-düw edip, gyygyryp böküp-oinap agzyny köpürjedip başlaýar.

Ýartygulak bolsa:

- Hany göreýli, seniň jynlaryň nähiylli zatka?- diýär.

Ýartygulak gaty ýadaw bolansoň, derrew uwka gitýär. Birden-ikä oýanyp, öz ýanyndan:" öýüň içi jyndan dolandyr, porhanyň jyny, perisi, goçy nähiylli zatka bir göreýin"- diýip. aşak baksa, porhanyň kellesi gyzyp, gyykylygy öňküden yüz esse artypdyr. Düwläp iki tarapa urnup, öýi göçürjek bolýar. Mollalar bolsa gara derlerini saçyp, henizem bogazlaryna sygdyklaryndan doga okyp, daşyndakylar bolsa, irkilşip otyrlyar diýär. Şolardan başga öýüň içinde jynam ýok, peri hem ýok, goçam ýok.

Giyje ýarymyndan geçenden soň, halyys sütügi süynen porhan sesine bir dyynç berýär-de:

- Baý aga, gördüňmi, nätdim! Neniň jynlarym yerlerinden gozganyp başlanda, ol jyn gidiberendir. Meniň jynlarym, perilerim gelip, ol jyny eyyäm ala dagdan aşyryp gelipdir-diýär.

Molla hem bada-bad söze goşlup:

- Biziňem dogalarmyzyň hem güýçli kömegi degendir- diýär. Şol wagt Ýartygulak olaryň geplerine gülküsi tutýar. Adamlar geň galyp, titreşýärler.

Porhan:

- Gorkmaň, bu meniň iň uly jynymdyr, ol, bu ýaňky jyny kawany üçin begenip gülyändir- diýär.

Şondan soň adamlar bir az arkaýyn bolýarlar.

Porhan:

- Baý aga, maslahat bolsa men-ä jynlarymy gaýtarjak- diýär.

- Gaýtar, gaýtar- diýip, baý oňa rugsat berýär.

Jin belasyndan dynyp, öýe çay-nahar getirýärler. Nahary iýip bolanlaryndan soň, öýüň bir ýan duwlunda düşek salyp ýatýarlar. Gelniň ýanynda iki sany gyz ýatýar. Ýadaşan adamlar derrew uwklaýarlar.

Ýartygulak aşak düşýärde, torbadaky pākini alyp, ýatan mollalaryň daşyna geçýär."Bissimilla" diýip, ilki başda molladan başlap, onuň uzyyn çal sakgalyny syýrýar, onuň eňegini taýpy ýaly edenden soň, beyleki mollalaryň sakgallaryny biyr-biyr siýryp çykýar, ýöne iň kiçi mollaň murtuny siýryp, sakgalyny azarak gyrkýar. Soň bolsa porhanyň ýanyna baryp:" hany jynly

bolýan bolsaň, jynlaryň ýetişsin bakaly"- diýip, onuň sakgalynyň sag gapdalyny düybünden aýryp, sol tarapyny goýýar.

Ýartygulak, Toyda öldürilen mallaryň pökgerşip ýatan garynlaryndan iki sanysyny alyp, geliniň ýanynda süýji uwkuda ýatan gyyzlaryň kellelerine geydirýär-de, börüklerini aýryp, başga ýerde giyzleýär. Soň mollalaryň sakgallaryny alyp, geliniň eňegine ýelmeýär, iň kiçi mollanyň murtuny hem geline murt edýär, galan tüýden bolsa baýyň sakgalyna ýelmeýär, baýyň uzyyn sakgaly bolýar. Şondan soň Ýartygulak:

- Hop, indi işimi bir laý bitirdim- diýip, ýene tüynüğe çykyp oturýar.

Daň atyp, jahan ýaýylýar. Öý eýeleri, mihmanlar örüp başlaýarlar. Hemmeden öň gelin oýanýar. Ýatan gyyzlaryň kellelerindäki garny görüp, hiýç kime duydurman mys-mys gülýär.

Şol wagt baýyň aýaly turup:

- Aýuw, bu sakgalyň ne beyle uzalypdyr?- diýip hor çekip ýatan ärini iralaýar. Baý gözünü açalak-yumalak edip:

- O, seniň göwnüňedir- diýip, ýene beylesini dönüp ýatýar. Soň baý turup, öz boyy bilen deň sakgalyny görüp, näme diýjegini bilmeýär. Şol wagt porhan hem turup, eňegi yyldyrap duran mollalary görüp, hahahaýlap gülmäge başlaýar. Ol öz içinden:” bu haýsy edepsiziň işikä?... diýip, oylanyp duwrka, mollalar hem porhanyň yüzüne siňe-siňe seredişip, birden gülüp başlaýarlar. Porhan bir aýna tapyp, ilki öz yüzünü görüp, soňra mollalara berýär. Mollalar ýeke-ýeke aýna seredişip, öz yüzlerini görüp, başlaýarlar. Gyyzlar bolsa özlerinden habarsyz, geliniň sakgal, murtuny görüp, birden gorkup, gaýra çekilýärler.

Onýança baýyň aýaly:

- Ýarylyp ölenler siziňki näme?-diýip gyygyrýar.

Onda gyyzlar:

- Geline sakgal-murt çykypdyr- diýärler.

Baýyň aýaly:

- Goyuň saçy kesilenler, men sizden kelläňize geýeniňiz näme diýip soraýan! diýip, aýnany ellerine berýär.

Gyzlar kellelerindäki garny görüp, öýlerine tarap gaçýarlar. Gelin hem sakgal-murtuny aýnadan görüp, öz-özünden gorkýar. Derrew sakgal-murty goparyp aýyrýar. Edil şol mahal düynki jynly gürrüň nähiyl bolduka diýip, aýal-erkek dumly-duwşdan gelmäge başlaýar. Niyrä gitjeklerini bilmän duran porhandyr mollalar, baýyň berjek sowgat-serpaýyndan elli biyzar bolup, öýden çykýarlar-da gaçyp gitýärler. Öýde diňr baý, onuň aýaly hem gelin galýar.

Baý uludan dem alyp:

- Bizi bu beladan gutaran adam bolsa, näme diyse bererdim- diýär.

Ýartygulak tüynükden:

- On öweç diyse-de berermiň?- diýär.

- Wah, on baş diyse hem bererin- diýär.

Ýartygulak: Sözüň, söz bolsun! Sözüň-de tapylgyn!- diýip, öýlerine gaýtýar.

Ýartygulak uly ýoluň ýaksy bilen barýarka, izyndan bir atly ýetýär, ol atly hem Ýartygulaklaryň öz obalaryndan bolup, ýaňky toydan gaýdyp gelyänmiş. Ol atly Ýartygulagyň duşuna gelip, atynyň gowşan çekisini çekmäge durýar. Ýartygulak şol wagt görünmän atyň guyrugyndan asylýar. Ol adam atyna münüp, ugranda, atyň üstüne böküp çykýar. Şeýlelik bilen Ýartygulak atly öýlerine ýetýär.

Ýartygulak ene-atasy bilen gujaklaşyp, salamlaşýar. Olar Ýartygulagyň gelenine begenýärler. Soňra Ýartygulak başyndan geçirenlerini biyryn-biyryn gürrüň berip:

- Däde, pylan çopanda bir öweç, ýene bir çopanda bir öweç, üçünji çopanda hem bir öweç algyymyz bar- diýip, bir topar çopany sanap çykýar.

- Sen baryp, möjek kowanmyz üçin bermeli öwejiňizi beriň diýi-de, şol çopanlardan goyunlary al, soň bolsa pylan baýyň öýüne bar-da jyn kowanmyz üçin bermeli öweçleriňi ber diýip aýt, olary hem alyp gaýt- diýip dädesini iýberýär.

Dädesi gelip, çopanlardan hem baýdan almaly öweçleri alyp, olary bir süri edip, öýüne dolanýar.

Ýartygulak hiç haçan erbet iş etmeýär, dogra-dogry, egrä-egri diýär, her kimiň aýbyny öz yüzüne aýdýar, yüreginde öýke-kiýne saklamaýar, hiyle-mekirlige ýol bermeyär, ahyr soňunda hem uly iýliň minnetdarlygyny hem hormatyny gazanyp, maksat-myradyna ýetýär.

Geçinem öz aýagyndan asarlar, goýnam

Bähliili dananyň inisi Harun Reşit uly patyşa eken. Ol öz agasy Bähliili danany ýanyna çagyryp:
- Aý, Bähliili, sen bu diwanaçylyk-gedaýçylygyňdan el çek, ine, saňa hazyna, näme gerek bolsa göter - diýen.

Onda Bähliili dana:

- Aý, patyşa, biz her niçik aga-inem bolsak, seniň patyşalyk bilen gazanan maly-dünýäňden çigit ýaly zat derkar däl, sen ýöne meni öz günüme goý - diýipdir-de, özüniň weýrana howlusyna ötägidipdir. Bähliili dananyň howlusy Harun Reşit patyşanyň köşgüne ýakyn eken. Harun Reşit her gün tagtynda oturan wagtynda Bähliili dananyň ahy-hasrat bilen dady-perýat edip aglaýan gamly sesini eşider eken.

Günlerde bir gün Harun Reşit tagtyna çykypdyr, görse bu gün Bähliili dananyň howlusyndan hemişeki eşidilýän gamly sesiň deregine şatlykly owaz gelyärmiş. Bähliili dana ýeke özi öz başyna däl-porhan bolup, hem saz çalýar, hem aýdym aýdýar eken. Harun Reşit muny eşidip, geňirgenip:

- Baryň diwanany alyp geliň, ondan habar alalyň - diýip, ýasawullaryna buýrupdyr.

Ýasawullar Bähliili danany alyp gelipdirler. Patyşa:

- Ýeri, Bähliili, sen hemişe günüňi gaýgy-gam bilen aglap geçirýärdiň, bu günki şatlygyň nämäniň hekaýaty? - diýip soran.

- Aý, patyşam, eşider bolsaň, men bu gün bazara bardym - diýip, ol söze başlan.

- Barsaň barypsyň-da bazara, ol taýda näme beýle şatlyk gördüň?

- Patyşam, gassap bazaryna bardym, görsem geçinem öz aýagyndan asypdyrlar, goýnam öz aýagyndan asypdyrlar. Men, ikimiz aga-ini bolanymyzdan soň, seniň tagtda oturyp, il-halka edýän zulum-sütemiň hem zalymlygyň üçin menem günäkär bolýandyryn öýdüp gorkup, hemişe aglar ýörerdim welin, asyl beýle däl eken. Bu gün men bazarda geçiniňem öz aýagyndan asylýanyny, goýnuňam öz aýagyndan asylýanyny gördüm we her kimiň öz eden günäsi üçin jeza aljagyna düşündim. Şonuň üçin hem wagtyň hoş bolup, şatlanyp oturyşym - diýip, jogap berip, çykyp giden.

Ýüz tylla

Gadym zamanda Saraý atly bir eýerçi bolan. Onuň Mämmet diýen ýekeje ogly bar eken.

Günlerde bir gün bu eýerçi özüniň ogluna:

- Eý oglum, men indi garrapdyryn, ugurly zähmet hem çekip bilemok, mundan beýläk uzak hem ýaşamaryn. Bizde şeýle bir tükenmez mal-döwlet hem ýok. Bütün ömrüme zähmet çekip, üç ýüz tylla gazanyp goýdum. Men seniň geljekde bagtly bolmagyň hakynda alada etmeli, çaga ese-boýa galýança ony saklamak we terbiýelemek ene-atanyň wezipesi. Sen haýsy seneti ýagşy görýärsiň, söwdegär, boljakmy ýa sazanda bolasyň gelýärimi, ýa-da molla boljakmy? Ine, oglum, sen haýsy käri gowy görseň, maňa aýt, men şoňa göräräk bolayyn, şükür şeýle hem bolmasa-da, birneme pulumyz bar - diýen.

Onda Mämmet:

- Ata, meniň molla bolasym gelenok, sebäbi okamak kyn. Barmaklarymy dutaryň taryna gabartdyryp, bogazymy ýyrtyp, aýdym aýdyp ýörmek hem maňa aňsat düşmez. Söwdegär bol diýseň bolayyn, sebäbi söwdegärler hiç iş edenoklar, olar dükanda oturyp, şol çay içip, gürrüň edişip, pul gazanyp otyrlar - diýen.

Şundan soň, atasy Mämmet bilen razylaşyp:

- Me, oglum, saňa ýüz tylla, sen başga ýurtlara git-de, garaburç getir. Satarsyň, sowarsyň, bize-de çay puly galar - diýen.

Mämmet atasyndan ýüz tyllany alýar-da, söwdegär kerwenlere goşulyp gidiberýär. Bular az ýöräp, köp ýöräp, birnäçe menzil ýol ýöräp, ahyry bir uly şähre baryp ýetipdirler. Bular saraýda düşüp, dem-dynçlaryny alýarlar. Ertesi her kim öz işi bilen boluberen. Kimsi zat alýar, kimsi zat satýar. Mämmet hem aýlanyp yörkä, garaburç satylýan bir dükana barýar. Mämmet dükança: “Ýüz tyllalyk garaburç çekip ber” diýýär. Dükançy çekmäge başlaýar.

Onýança seretse, Mämmedin ýanyndan adamlar topar-topar bolup geçip, bir ýana howlukmaç gidip barýarlar. Şol iki aralykda garaburçy ýadyndan çykaryp, Mämmet hem bularyň yzyna düşüberýär. Bu adamlar bara-bara bir бага girýärler. Mämmedem bularyň yzy bilen girýär, ynha görse, iki sany oňat geýnülü adam dutar çalyň, aýdym aýdyp, şeýle bir saz edýär, hiç ýanyndan

aýrýlasyň gelmeýär. Bularyň saz-söhbedi Mämmediň göwnüne ýarap: “Wah, menem bagşy bolsam bolmaýarmy” diýip, içini gepledipdir.

Mämmet bagşylaryň ýanyna baryp:

- How, bagşy dostlar, maňa ýedi günde dutar çalmagy öwredeniziň üçin näçe alarsyňyz? - diýenini özi hem duýman galypdyr.

Bagşylaryň biri:

- Dutar çalmagy ýedi günde öwretmeli bolsa, ýüz tylladan az almarys - diýen.

Mämmet bagşylar bilen razylaşýar we özüniň ýüz tyllasyny bulara bulara berýär. Bagşylar Mämmedi öz öýlerine äkidip, ýedi günde dutar çalmagy öwredýärler, soň Mämmet bagşylar bilen hoşlaşyp, öz ýoldaşlarynyň ýanyna gelýär, görse olar hem eýýäm aljak zatlaryny alyp, taýýar bolup duran ekenler. Onsoň bular ýola düşýärler, az ýöräp, köp ýöräp, öz öýlerine gelýärler.

Mämmediň atasy ogluny görüp begenýär we:

- Ýeri oglum, burçy köp getirdiňmi? - diýip sorayär.

Mämmet bolsa atasyndan hiç zady ýaşyрман, ýüz tylla berip, dutar çalmagy öwrenendigini aýdýar.

Mämmediň atasy muňa ýene ýüz altyn berip:

- Aý oglum, zyýany ýok. “Bir hünärlü baý bolmaz, baý bolmasa-da hor bolmaz” diýipdirler. Saňa ynha, ýene bir ýüz tylla bereýin, sen burç alyp gelersiň - diýen.

Mämmet şol şähre bakan ýene-de ýola düşen. Ol az ýöräp, köp ýöräp, ahyry şol dutar öwrenen şäherine ýetişen.

Mämmet ol günü dem-dynç alyp, ertir şol garaburç satýan dükanyňyňka barypdyr.

Dükanyň:

- Ho, söwdegär dost, sen nirä gitdiň? Men saňa garaburçuňy çekip, köp garaşyp durdum, senbol saň, garaňy salmadyň - diýen.

Mämmet:

- Meniň bar işim diňe bir gara burç almak däl, men ýüz dükana baryp, söwda etmeli ahyryn - diýip, dükanyň syr bildirmändir.

Dükanyň ýene-de garaburç çekmäge başlaýar. Mämmediň bolsa gözi daşynda, ynha, birden görse, elleri kitap-depderli oganlar biri-birleriniň yzyndan ylgaşyp, howlukmaç bir ýere barýar.

Mämmet hem garaburç almagy ýadyndan çykarýar-da, olaryň yzy bilen gidiberýär. Bu oganlar şol baryşlaryna bir howla giripdirler. Mämmet hem bularyň yzy bilen giren. Ynha görse, oganlar bir aksakgal adamyň daşyna tegelenip üýşüp, bir zatlary okaýarlar. Mämät ol aksagalyň golaýyna baryp:

- Siz näme işleýärsiňiz? - diýip soran.

Ol:

- Ynha, men çagalara hat-sowat öwredýärim. Olar geljekde sowatly, akyllay adamlar bolup etişýärler - diýýär.

Hatly-sowatly bolmak Mämmediň göwnüne makul bolup:

- Maňa ýedi günde şu hatlaryň hemmesini öwretmek üçin näçe tylla alarsyň? - diýip sorapdyr.

- Ýedi günde hemme hat-sowady öwretmeli bolsa, ýüz tylladan az almaryn - diýen.

Mämmet onuň aýdany bilen razylaşyp, ýüz tyllasyny berip, edi günde hatly-sowatly bolup, obalaryna baka gidiberen. Ol az ýöräp, köp ýöräp, birnäçe menzil ýol ýöräp, öz atasynyň ýanyna barýar we pullaryny hat-sowat öwrenmeklige harçlanyny aýdýar.

Mämmediň atasy oňa göwne deger ýaly hiç zat hem aýtman:

- Bolýar oglum, ynha, iň soňky ýüz tyllamyzy hem al - diýip, ony ýene-de şol şähre garaburç getirmek üçin iberipdir. Mämmät ýene-de hälki iki ýüz tylla harçlan şäherine gelip, bu gün dem-dynjyny alýar, ertesi şol garaburç satylýan dükana barypdyr welin, ol bagly eken. Mämmet dükanyň baglydygyny görüp, eýläk-beýläk ýaltaklap durka, birden onuň gulagyna : “Aty ur, pili sür, pyýadyny göç, patyşany gaba!” diýen sesler eşidilip ugrapdyr. Mämmet “Allajanlarym, bu nämäniň alamatyka? diýip, dükanyň agzyndan baryp sereden. Ynha görse, bir topar adam başynagaý bolup küşt oýnaýar eken.

Mämmet birsalym seredip durupdyr welin, bir ýaş ýigit gaty ökdelik bilen şowhunly oýnaýar eken. Mämmet ol ýigidiň ýanyna baryp:

- How, dost, şu oýny maňa edi günde öwretmek üçin näçe tylla alarsyň? - diýen.

Oýunçy ýigit:

- Ýedi günde öwretmeli bolsa, öwredenim üçin ýüz tylladan az almaryn - diýipdir.

- Bolýar, ine, al ýüz tyllaňy, ýöne köp gepleme-de, öwretmäge razy bol - diýýär.

Şeýdip Mämmet ýedi günde küşt oýnyny hem öwrenip, puly nämä sowandygyny we özüniň hem şu şähre gelmegini sorap, atasyna hat ýazypdyr. Atasy Mämmeidň hatyny alyp, oglunyň ýanyna gelipdir.

Mämmet:

- Eý ata, sen meni bazara elt-de, söwdegärlere kerwençi edip sat, men mazaly gurplanýançam, ýaňky meniň satan puluň bilen eklenersiň - diýen.

Atasy:

- Ýok oglum, men seni gul bazarynda satyp bilmerin, onuň ýaly ‘ş bolmaz- diýän. Mämmät bolsa, öz aýdanyna tutupdyr.

Garaz Mämmet: “Meni äkit-de sat” diýip duransoň, atasy näalaç bolup, oglunyň elinden tutup, gul bazaryna eltipdir. Edil şol wagtlar söwdegärleriň daş ýutrlara kerwen ugradýan wagty eken.

Derrew Ýomutbeg diýen bir söwdegär Mämmedi bir tylla satyn alyp gidipdir we söwdegär Mämmedi uzak ýurda kerwen bilen ugradypdyr. Bular az ýöräp, köp ýöräp, çöl meýdanda çala yzgara galan çuň bir guýynyň başyna baryp ýetipdirler.

Ýomutbeg Memmedi derrew guýa sallap, bir küze suw almaklaryny kerwençilere tabşyrypdyr.

Kerwençiler eline küze berip, Mämmedi guýa sallapdyrlar. Mämmet guýynyň düýbüne düşüp görse, bir topar gyzyk-kümüň, ýene gymat baha daşlar bar eken.

Mämmet “Bu guýynyň içinde her hili gymat bahaly zatlar bar” diýip ýoldaşlaryna gygyrypdyr.

Olar derrew iki-üç sany halta taşlap, bu zatlary ýokary çekip alypdyrlar. Ýomutbeg bu zatlary görüp: “Mämmede hem paý bermeli bolamaýyn, iň gowsy, muny guýudan çykarmaýyn, goý, ölsün gitsin” diýip, Mämmedi guýuda taşlap, yüklerini düýelere urup gidiberipdir.

Mämmet näme etjegini bilmän, guýynyň içinde eýlesine-beýlesine ýaltaklap durka, ynha görse, bir gapy barmyş, ony açyp içine girse, bir döw ukap ýatan eken, onuň baş ujunda bir gowy dutar asylgy duran. Mämmet bu dutary alyp, saz çalmaga başlan.

Döw ýerinden zöwwe galyp:

- Ýeri adamzat, sen bu ýerik nädip düşdün? - diýen.

Mämmet:

- Ine, şeýle-şeýle bolup düşdüm we meni Ýomutbeg guýudan çykarman gitdi - diýipdir.

Döw:

- Sen dutary gaty şirin çalýar ekeniň, ýogsam seni iýerdim. Meniň hem oglum dutary edil seniň ýaly şirin labyzly çayardy, ol hem sen duşly oglandy - diýip aglapdyr.

Mämmet:

- Sen näme aglaýarsyň? - duýen.

Döw:

- Seniň saz çalşyňy diňläp, oglum ýadyma düşdi. Bir gün saz-söhbət edip otyrkak, onuň çüýşedäki janyny men, atanlykda, birden basyp owradaýpdyryn, ana, ondan soň ol öldi - diýipdir.

Soňra ol:

- Indi sazy şeýle çalşyň üçin, saňa näme hyzmat etmeli? Eger sen isleseň, men şol kerwenleri şu ýere getirip, mün janýndan goýman alaýyn - diýipdir.

Mämmet:

- Ýok, beýle etmek gerek däl, gowsy sen meni şol kerweniň yzyndan ýetiräý - diýen.

Döw Mämmedi göz açyp-ýumasy salymda kerwenleriň yzyndan ýetiripdir.

Mämmet Ýomutbege ýüzlenip:

- Meniň günämi geç, hormatly söwdegär, men guyuda uklap galaýpdyryn - diýip, “daş bilen urany, aş bilen ur” diýenlerini edipdir. Mämmediň beýleki ýoldaşlary bolsa: “Bä, munuň döw ýoldaşy bar eken” diýip, öz aralarynda pyşyrdasypdyrlar.

Döw Mämmäde ýüzlenip:

- Isleseň, men bularyň baryny kül-peýkun edip, hemme zatlaryny saňa alyp bereýin - diýen.

Mämmet:

- Ýok, beýtmek gerek däl. Bu adamkärçiligiň pes tarapydyr. Onsoňam bu meni satyn aldy, entek bahamy ödəýin - diýip, döwe yzyna gaýtmaga rugsat beripdir.

Ýomutbeg Mämmet şol gyzyllardan dillär öýdüp: “Gel men munuň eline hat ýazyp, öz ogullarymyň ýanyna ibereýin, onsoň olar muny öldürerler, şeýdip, mundan dynaryn” diýipdir-de, Mämmede: “Sen meniň atymy münüp yzyňa gaýt, bu haty bolsa meniň uly ogluma ber.

Kerwenler oňat, parahatçylykly halda bolýarlar diýip aýt.” diýen.

Mämmet hem: “Bolýar” diýip, bir aty münüp gidiberen. Mämmet az ýöräp, köp ýöräp, bir ýere gelip, dynç almak isläpdir, ol atyny daňyp, ot ýakyp, çay goýupdyr. Onsoň ol: “Kündük gaýnaýança, gel şu haty barlap göreýin-le. Ýüz tylla berip öwrenen hat-sowadym ýadymdan çykman durmyka?” diýýär-de, ýaňky haty açyp, okamaga başlaýar,

Hat: “Ogullarym, menden her biriňize aýratyn salam” diýen setirler bilen başlanyp, “Şu haty goluňyza beren meniň gulumdur, bu bize garşy her hili hyýanatlar oýlap tapýar, muny derrew öldürin!” diýen sözler bilen tamam bolýar eken. Mämmet hem bu haty ýyrtyp, onuň ýerine şeýle hat ýazýar: “Şu haty beren ýigit bir guýydan örän köp gyzyly we gymmat baha daşlar tapyp, ýarysyny maňa bagyşlady, siz muny gaty gowy hezzet-hormatlap, uly toý beriň!”

Bu işleri edýänçä, Mämmediň çayy gaýnaýar. Ol çay içip, çörek iýip, ýola düşen. Soňra birnäçe menzil ýol ýöräp, şähre gelip, uly oglunyň öýüni tapýar. Haty şonuň eline tutdurýar.

Söwdegäriň ogullary muňa gaty begenipdirler. Myhmany oňat garşylapdyrlar. Mämmet bu gije hezil edip, dyný alýar. Ol ertir turup, söwdegäriň uly oglundan:

- Şäheriňizde näme gyzykly zat bar? - diýip soran.

Ol:

- Hiç zat ýok - diýip, jogap beren.

- Siziň ýurduňyzy kim dolandyrýar? - diýip, Mämmet ondan soran.

Söwdegäriň ogly:

- Patyşanyň gyzy dolandyrýar. Ol ýaňy-ýakynda: “Meni küştde kim utsa, şoňa ere barjak?” diýip, bütün halkyň arasynda jar çekdirdi - diýipdir.

Mämmet:

- Onuň köşgüne nädip baryp bolar? - diýip soran.

Söwdegäriň ogly:

- Ýok, dost, sen oňa gitjek bolup hyýalam etme, ony utmak kyn, eýýäm birnäçe adam janyny gurban etdi, çünki kim utulsa, ol gyz ony öldürdýär, küştde ol gyzy hiç bir utup bilen ýok - diýen.

Mämmet söwdegäriň oglunyň aýdanyna gulak salman, çayyny içip, patyşa gyzyň köşgüne ugraýar.

Mämmet köşge girjek bolan wagty bir ýasawul:

- Ýeri ýigit, nirä barýarsyň? - diýip soran.

Mämmet:

- Seniň patyşaňa öýlenmäge barýaryn - diýen.

Ýasawul bu ýigidiň aýdanyny patyşa bolşy ýaly aýdýar we dolanyp gelip:

- “Sen küşdi gowy bilermiň?” - diýip, patyşamyz soraýar - diýen.

- “Gaty gowy bilýär” diýip aýt.

- Seniň mugallymyň kim?

- Öwredeni üçin menden ýüz tylla alan küştçi ussa.

- Biziň patyşamyz dört döw oýnaýar, şonuň pesinden üç döwüni utmaly, şonda utdyň hasap edilýär - diýipdir.

Mämmet:

- Men şoňarazy - diýen.

- Sen eger utulaýsaň, seni ol gyzyň nätjegini bilýärmiň? - diýän.

Mämmet:

- Bilýärin - diýýär.

- Sen janyňa haýpyň gelýärmi? - diýen.

- Gelýär, ýöne men ony hökman utup, siziň patyşaňyza öýlenerin - diýip, Mämmet jagap beren.

Ýasawul Mämmedi gyzyň ýanyna alyp baran welin, gyz bu oglany görüp:

- Seniň kelläni jellatlaryň kesjekdigine meniň haýpym gelýär, sen oglan, bu işiňden el çek- diýip, Mämmädiň nähili oýnaýandygyndan habarsyz, oňa abaý syýasat edip, howyny basjak bolan.

Mämmet bolsa oňa:

- Men bu ýere iki hili gürrüň etmäge gelemok - diýip, pert jogap berýär.

Patyşa gyzy küşt getirmegi buýurýar we bular oýnap başlaýarlar. Bu ikisiniň oyunlaryna wezir-wekiller hem gözəlçilik edýärler. Şeýdip, birinji döwde Mämmet gyz patyşadan utulýar.

Patyşa gyz Mämmede:

- Seniň üçin häzir hem bir pelle, şu oýnuňdan el çek, sen utularsyň, meniň utmagym birinji gezek däl, saňa haýpym gelýär - diýän.

Mämmet:

- Sen meni eýle-beýle gürrüňler bilen ezyetlendirme, men birinji gezek seni hormatlap utuldym, biziň ýurdumuzda bir adat bar - myhman küşt oýnanda, öý eýesine hormat ü/in birinji döwde utulmalydyr - diýipdir.

Şeýdip bular oyunlaryny ýene-de dowam etdiripdirler. Mämmet bu gyz patyşany yzly-yzyna üç gezek utupdyr. Töweregindäki halk gaty begenipdir.

Patyşa gyz Mämmede:

- Sen entek meni utaňok, ýene-de bir gezek oýnaly, utulsaň men seni öldürmän, öýüňe goýbererin, utsal bolsa, onda men şu gije toý edip, saňa baraýyn - diýen.

Mämmet gyz patyşany bu gezek hem utýar, patyşa gyz goýun soýup, dürli naharlar bişirip, nika gyýdyryp, halka uly toý berip, Mämmede äre çykan. Gyz ertesi Mämmedi gyzyldan tagta mündürüp, öz ýerine patyşa edinmiş. Ine, şeýdibem Mämmet bu ýurduň patyşasy bolanmyş.

Ondan soň günleriň birinde Mämmet hälki Ýomutbeg diýen söwdegäri ýoldaşlary bilen hiç ýere butnatman, tagta getirmegi ýasawularyna buýurýar. Ýasawular ol söwdegäriň hemmesini

Mämmediň ýanyna alyp gelýärler.

Mämmet bulary barladyp, şol guýudan tapan gymmat baha zatlarynyň hemmesini alyp, garyp - gasarlara paýladýar, bir tyllany bolsa Ýomutbege berip: “Ýnha, şu tylla şol meniň baham üçin atama beren puluň. Indem bir adama şu maňa eden hyýanatyň ýaly zat edäýseň, seniňki ölumdür.

Bilip goýgun, patyşa bolsa meniň özümdirin” diýip, ony kowup goýberipdir.

Mämmet gidip, atasyny hem öz ýanyna göçürip, maksatmyradyna ýetipdir.

Biyri barmyş, biyri ýokmyş. Öňler bir garyyp adam barmyş. Onuň bir gyzy bilen bir ogly barmyş. Gyzynyň ady Ejekejan, oglunyň ady Baýmyratmyş. Bir gün olaryň gapysyna bir saýyl gelip, iymäge zat diläpdir. Garyp adam oňa:

-Kömek etmäge zadym ýok, arpa-bugdaýym bolmady- diýär.Saýyl:

-Gyzyň öldürip arpa, ogluň öldürip bugdaýa sepseň, hasylyň köp bolar-diýär.

Ejekejan bu gürrüňi eşidip, derrew elbukjasyny alyp, dogany Baýmyrady çagyýar. Baýmyrat aşyk oynap duran ýerinden gaýdasy gelmändir., Ejekejan şeýle ýalbarsa-da ol gelmändir. Ahyry Ejekejan:

- Bally, aý bally, altyndan sakga bereyin, gel- diýipdir.

Baýmyrat Ejekejanyň ýanyna gelende, Ejekejan oňa:

- Bally bu gün gafymyzdan bir saýyl geldi, zat diledi, ýok diylende, ol, gyyzyň öldür arpa, ogluň öldür bugdaýa sep didi, dädem hem bolýar diydi. Biz çalasym bu ýerden gaçaýly- diýär.

Bular bir pikre gelip, bir ýerde oynap otyyrka, Baýmyrat Ejekejanyň başdaragyny alyp gaçýar, Ejekejan hem onuň yyzyndan kawan bolup öýden gaçyp gitýärler.

Dädesi muni bilip, olaryň izyndan kawýar, " ýetdim, ýetdim" diýende, Ejekejan baş daragyny zyňýar, dädesiniň öňünden çyrmaşyk çeti çykýar, dädesi zordan çetiden çykyp ýene-de olaryň izyndan kawýar. Bu gezek Ejekejan aýnasyny zyňýar, dädesiniň öwünden uly bir derýa çykýar, dädesi suwa girýär we şol suwda boglup ölýär.

Şeydip iki dogan çöle tarap gidiberýärler. Az ýöräp, köp ýöräp, düz ýöräp, çöl ýöräp, aç-suwsyz isgynlary galmandyr. Olaryň öwünden bir çeşme çykydyr. Baýmyrat suw içjek bolanda, Ejekejan:

- Bally, bu suw guşlaryň suwudyr, mundan içseň guş bolarsyň- diýip, ony suw içmäge goymandyr. Dem-dinç alyp, ýene ýola düşüpdirlir. Öwlerinden ýene bir çeşme çykypdyr. Baýmyrat ondan suw içjek bolanda, Ejekejan:

- Bally, bu suw keyikleň suwudyr. Mundan içseň keyik bolarsyň- diýipdir.

Baýmyrat gaty suwsansoň, Ejekejana bildirmän, şol çeşmäniň başynda köwşüni galdyran bolup gidipdir. Birazjyk ýöränlerinde, Baýmyrat:

- Ejekejan, köwşüm suwuň başynda galypdyr- diýär. Köwşi getirmäge Ejekejan gaýtjak bolsa-da etmän, Baýmyradyň özi gaýdypdyr. Suwuň başyna baryp, ýagşy ganyp, basyny göterse, keyge öwürlip duruberenmiş.

Baýmyrat keyik bolandan soň, her şahyna bir köwşüni iylidirip, Ejekejanyň ýanyna gelipdir. Ejekejan aglap:

- "Bally, içme diysem etmediň"-diýip, doganyny izyna tirkäp, gidiberipdir. Öwlerinden bir süri keyik çykypdyr. Keyikler Baýmyratdan gaçmandyr, Baýmyrat bolsa olara goşulyp geziberipdir. Şol ýerde ulakan bir çynar barmyş, üstüne ganatly guşdan başga zat çykyp bilmezmiş. Ejekejan çynaryň ýanyna baryp:

- "Eňil, çynarym, eňil"- diýipdir. Çynar eňlipdir, Ejekejan çynaryň üstüne çykyp, şonda ýaşapdyr. Keyik bolan Baýmyrat bolsa käwagyt gelip Ejekejany görüp gityänmiş.

Bir gün şol yurdyň padyşasynyň ogly awa çykypdyr. Ol bir keygi kawalap, şol çynaryň üstünden gelipdir. Çynaryň düybünden akýan suwy görüp, atyny suwa ýakjak bolanda, aty ürküpdür. Padyşanyň ogly suwa baksa, suwuň yüzünde bir gözel gyzyň suwratyny görüpdir. Padyşanyň ogly geň galyp durka, ýanyndakylar ol gyzyň çynaryň üstündedigini bildiripdir. Padyşanyň ogly gyza karap:

- Ey, gyz, insmysyň ýa jynsmysyň? gel, düş- diýip, köp ýalbarypdyr. Ejekejan sesini çykarmandyr. Padyşanyň ogly bilen ýanyndaky adamlar her zat etseler-de, Ejekejany alyp bilmän izlaryna dolanypdyrlar.

Padyşanyň ogly atasynyň ýanyna baryp:

- Ey, ata, pylan çynaryň üstünde bir gyz gördüm, şeýle bir awadan, aýdar ýaly däl. Emma şony alyp bilmedim- diýär.

Padyşa derrew pilli, paltaly, kerkili köp adamy oglunyň ýanyna goşup, şol çynary yykmaga burupdyr. Bu adamlar baryp çynary kesmäge başlapdyrlar. Çynaryň yykylmagyna biraz galanda gün ýaşýar. Adamlar ” ertir keseris” diýip ýatýarlar. Ertir görseler, çynar asla kesilmedik ýaly bolup duranmyş. Adamlar ýene kesmäge başlaýarlar. Agşama çenli gutaryp bilmänleri üçin giyje ýatyp, ertir görseler ýene öňküsi ýaly bolup duranmyş, gaýta çynar günde iki esse yogynlanypdyr.

Bular izlaryna dolanyp gelip, bolan zady padyşa aýtýarlar. Padyşa: "kim şol gyzy alyp getirse agramyna agram altyn berjek"- diýip jar çekdirýär.

Bir garry kempir gelip:

- Padyşahym, maňa bir gara gazan, birki sany kirlän ak geyim tapyp berseň şol gyzy alyp getireyin- diýär.

Padyşa derrew bu aýdylan zatlary tapyp berýär. Garry kempir çynaryň düybüne gelip, eşikleri gazanyň garasyna süýkäp yuwmakçy bolýar. Ejekejan ony görüp:

- Ey, mama, eşikleri öňküsünden hem beter garaltýarsyň- diýipdir.

Kempir:

- Wah, gyzym, gözüm görenok, gelip ýardam etsene- diýär.

Bu garrynyň bolşuna Ejekejanyň yüregi awip:

- Eňil, çynarym, eňil- diýipdir. Çynar eňlipdir. Ejekejan düşüp, garrynyň eşiklerini yuwup beripdir. Soňra kempir Ejekejana:

- Gyzym, eden işiňe taňyryýalkasyn. Ýöne şol ýerde meniň bir sandygym bar. Şonda iýer ýaly ojuk-bujuk zat bar, şondan garbanar ýaly al- diýipdir.

Ejekejan etmejek bosa-da, kempir goyman, sandygyň ýanyna

getiripdir. Ejekejan sandygy açyp zat almaga eňilende, kempir derrew sandygyň gafsyny ýapypdyr. Ejekejan näçe ýalbarsa-da açmandyr. Şol wagyt padyşanyň ogly hem gelip Ejekejany öýüne äkitjek bolanda Ejekejan:

- Meň bir ballym bar, ol keyik suwny içip, keyik boldy. Eger ony hem äkidip, altyndan ahyr, kümüşden köken edip saklasaň, seň bilen gityň- diýipdir. Padyşanyň oglyrazy bolupdyr. Ejekejan bir depä çykyp, ballysyny çagyrypdyr. Keyik ballysy gelende Ejekejan bolan işi aýdypdyr. Keyik hem muňarazy bolupdyr. Şondan soň padyşanyň ogly Ejekejan bilen keygi getiripdir. Keyige, aýdylşy ýaly, altyndan ahyr salyp, kümüşden köken edip goyupdyr. Ejekejany bolsa, toy edip, özi alypdyr. Ejekejanyň ýanyna bir gyrnak beripdir.

Aýdan-aý, günden-gün geçip Ejekejan göwreli bolýar. Bir gün gyrnak derýa boyuna geyim yuwмага gidende, Ejekejan hem gidipdir. Gyrnak derýaň gyrasyna bir gazyk kakyp, oňa bir uzyn yüp dakyp, bir uwjyny biýline baglap, suwa giýrýär. Ejekejan ony görüp suwa düşesi gelipdir. Ejekejan suwa giyrende, gyrnak gazygy goparyp göýberipdir. Ejekejan suwa çümüp, derýaň düybüne gidiberipdir. Ejekejanyň ýerine geçmegi isleyän gyrnak Ejekejanyň eşiklerini geyip, öz eşiklerini bolsa garnyna daňyp, Ejekejana meňzäp, öýe gelipdir. Padyşanyň ogly onuň gyrnakdygyny bilmändir.

Gyrnagynyň kellesi kel eken. O1 giýjeler "hyrt-hyrt" edip, kellesini gaşanda, äri onuň nämedyändigini soranda:

Atam öýünden getiren gowurgamy iýýäriň- diýipdir.

Äri:

-"Maňa-da bersene" - diýipdir.

Gutardy- diýip, gyrnak aýdypdyr.

Günleriň biyrinde keyik ertiy bilen bularyň ýanyna gelip olara seredipdir. Keyik:

Bu padyşanyň oglunyň aýagy, bu-da gyrnagynyň aýagy, Ejekejanyň aýagy yok- diýipdir.

Gyrnak muny eşidip: "şu keygi öldürmesem, meň kimdigimi bildirjek" diýip öýlanypdyr. Ertiy turan badyna padyşanyň ogluna:

- Şu gün keyik etini iýesim gelýär, şu keygi öldürip ber- diýipdir. Padyşanyň ogly:

- "Sen bu güne çenli keyik meniň doganym diýärdiň, indi näme üçin ony iyjek diýärsiň?" - diýip sorapdyr?

Onda gyrnak:

- "Doganym bolsa-da iyjek"- diýipdir. Ondan soň padyşanyň ogly keygi öldürmegi buyrupdyr.

Keyik padyşanyň ogluna garap:

- "Men bir suw içip geleyin"- diýipdir. Padyşanyň ogly "bolýar" diýipdir. Keyik derýanyň boyuna baryp

-Altyn ahyr bozuldy,

Kümüş köken üzüldi,

Padyşanyň kel gyrnagynyň,

Göwni maňa düzüldi- diýip, aglapdyr.

Ejekejan suwa gaçandan soň, bir yunus balygyň agzyna düşüp, balyk ony öz garnynda saklapdyr. Ejekejan şol ýerde ýaşap ekiz çagasy bolupdyr. Ejekejan keygiň sesini eşidip:

- Özüm balyk agzynda,

Saçym derýa yüzünda.

Bir ýanymda Heseljan,

Bir ýanymda Gözeljan,

Barsaň aýtgyň baý ogla,

Öldürmesin ol seni. diýipdir.

Keyik gaýdyp gelipdir, emma bogazy dolup, sözüni aýdyp bilmändir. Padşanyň ogly ony öldürjek bolanda, keyik ýenede:

- Suw içip geljek- diýipdir. Padyşanyň ogly göýberipdir.

Üçünji gezek padyşanyň ogly: " Şu keygiň bir gürrüňi bar" diýip, onuň izyna düşüpdür.

Keyik derýanyň boyuna baryp:

-Altyn ahyr bozuldy,

Kümüş köken üzüldi.

Padyşanyň kel gyrnagynyň

Göwni maňa düzüldi- diýip ýene zar-zar aglaýar. Ejekejan hem doganynyň sesini eşidip, şeýle seslenipdir:

- Özüm balyk agzynda,

Saçym derýa yüzünda.

Bir ýanymda Heseljan,

Bir ýanymda Gözeljan,

Barsaň aýtgyň baý ogla,

Öldürmesin ol seni.

Padyşanyň ogly keygiň nalasyny eşidip, hem-de derýadan çykan sesi eşdip, bolan işleriň hemmesine düşnüpdür.

Ol gaýdyp gelip: "Şu gün hiç maly suwa ýakmaly däl" diýip jar çekdiripdir. Ertir hemme kişi suwsan mallaryny derýa sürýär. Mallar derýanyň bar suwyny içip gutarýarlar. Görseler Ejekejan suwuň düybünde çagalaryny gujagyna alyp otyr. Keyik bilen padyşanyň ogly Ejekejany çykarýarlar. Öýlerine gelip, gyrnagy bolsa gyrk gatyryň guyrugyna daňdyryp, kowup göýberýärler. Ejekejan bilen padyşanyň ogly maksat- myratlaryna ýetip, şatlyk bilen ýaşaýarlar.

Akpamyk

Biri barmyş, biri ýokmyş. Öňde bir adamyň 7 sany ogly barmyş. Bular aw awlap gün görýänmiş. Olaryň ýekeje-de gyz doganlary ýokmyş. Bir gün ejeleri göwreli bolýar. Ejeleriniň aý-güni dolan wagty, doganlar awa gitmekçi bolup, ejesine:

- Gyz doganmyz bolsa öýüň gafsyna gurjak asyp goy, erkek bolsa ok-ýaý goy-diýip gidipdirler.

Bularyň bir gyz dogany bolýar. Gafyň agzyna gurjak asýarlar. Emma bir içigara aýal ýamanlyk edip gurjagy aýryp, ýerine ok-ýaý asýar. Doganlar awdan gelip, ok-ýaýy görüp: "biziň gyz doganmyz bolmandyr"-diýip, öýkeläp bir dagyň köweginde jaýlaşyp, aw awlamak geziberýärler. Yndi bular bu ýerde galsyn, habary täze bolan gyздan alaylyň.

Ene-atalary täze bolan gyzyň adyna Akpamyk dakyp, ogullarynyň gelerine gözleşýärler. Bir gün geçdi gelmediler, bir aý geçdi gelmediler, bir yyl geçdi gelmediler. Olar ogullaryndan tamalaryny üzýärler. Ene-atalary garry bolansoň olaryň ugruna çykyp bilmändirler, Akpamyga hem hiç zat aýtmadyrlar.

Aý geçip, yyl geçip, Akpamyk dokguz, on ýaşyna basýar. Bir gün goňşulary üme edýär. Yüň saýdyrmak üçin goňşulardan ýardam soraýar, Akpamygyň ejesine hem gelip:

- Gyzyň ümä ber!-diýip soraýarlar.

Ejesi: Honha, özirazy bolsa gidibersin-diýip jogap berýär.

Akpamyk hem göwünli bolup, ümä barýar. Yşläp oturan aýallaryň biri Akpamygy synajak bolup:

- "kimiň erkek dogany bolsa düypde otursyn, kimiň erkek dogany bolmasa aşakda ojak başynda otursyn"-diýär.

Akpamyk baryp gapyň agzynda oturýar. Bir garry aýal:

- "Weyi, keygim, sen ýokarrak geç"-diýär.

Akpamyk: "Enejan meň erkek doganym ýok"-diýär.

- "Wah, gyzym, iýliň birki dogany bolsa, seň ýedi sany goç ýaly doganyň bar, ýokary geç, ýokarrak"-diýär.

Akpamyk geň galyp:

- "Men bu wagta çenli muny eşitmändigim"-diýär.

Garry daýza: "Gyzym, olar garry bolansoň, özleri gidip bilmeýärler, sen gider diýip, aýdan dälirler. Seň doganlaryň Gök dagyň bir gowagynda ýaşaýarlar. Men saňa ejeňe nähil aýtdyrmasy öwredeyin. Sen barda: "Eje maňa gawurga edip ber!" diýi, edip berse ony her zat bilen berse alma,"eliň bilen ber!"-diýip aýt, gazanyň üstünden eli bilen "al" diýip uzatsa, eliniň daşyndan gaýym tutup, doganlaryň ýerini sora"-diýär.

Akpamyk öýe gelip:

- "Eje, kelläm agyrýar, gawurga edip bersene"-diýär.

Ejesi derrew gawurga edip berýär. Ol gawurgany gazanyň üstünden uzadanda Akpamyk, ejesiniň eli gaty gysyp, doganlarynyň ýerini soraýar. Ejesi gyzyň hawra çydaman, olaryň ýaşaýan ýerlerini aýtyr. Soňra ejesi:

- "Gyzym, olary tapjak bolsaň, men saňa bir köke bişirip bereyin, şoni tirl-de gidiber, köke nirede dursa doganlaryň şol ýerde dir-diýär.

Akpamyk pişigini ýanyna alyp, kökejigini tirläp gidiberýär. Biraz ýöränlerinden soň, Akpamyk dem-dinç almak üçin ýoluň gyrasynda irkilýär. Pişik aýgyp, kökäň bir kenaryndan gädip iýýär. Akpamyk oýanyp ýola düşüp gitjek bolanda, ýaňky kökeji tigirlemeýär. Aglap oturşuna bir atly gelip ondan näme diýip aglaýanyny soraýar, Akpamyk hem bolan zady aýtyr, onda ol adam:- "Gädilen ýere palçyk ýavşyrsaň bolar"-diýär. Akpamyk ýene-de kökesini tirläp gidiberipdir. Köke baryp Gök dagyň bir ýerinde durupdyr. Görse uly bir gowagyň içinde bir topar ganly geyim bar, bir näçe bölek et hem asylyp goylupdyr.

Akpamyk bu geyimleri yuwup, etden nahar bişirýär. Birden bir topar adam gelýär. Akpamyk bir ýere bukunýar. Doganlary gelip görseler, öňki ýaly däl, nahar bişirgili, geyimler yuguly. Bular geyimlerini çalşyryp, iýip-içip arkaýyn ýatýarlar. Ertir awa gidýärler. Akpamyk ýene ganly eşikleri yuwup, nahar taýýarlap bukunýar. Doganlar gelip görseler, dünkiden hem gawy edilip goylupdyr. Olar: "Geliň, birimiz galyp, muny kim edyändigini bileyli" diýip maslahatlaşýarlar. Ylkiji gezek uly dogany galýar, ol gaty ýadaw bolansoň derrew uwklaýar. Akpamyk onuň uwklanyny bilip, geyimleri yuwup, nahar bişirip, ýene-de gizlenýär. Doganlary gelip görseler, öňki ýaly nahar taýýar, geyimler bolsa yuwguly diýär.

Olar : "kim edýärka?" diýip sorasalar, uly dogan: "Men uwklap galypdyryn" diýär. Ertesi ondan kiçi dogany saklanypdyr. Bu hem uwka gidip galýar. Garaz bularyň altysy bilebilmändir. Ahiri in kiçi dogany öýde galypdyr. Uwklamaz ýaly gülbiyke barmagyny dilip, duwz sefipdir, awudan gözüne uwky gelmändir. Görse bir gyz çykyp, geyimleri yuwup, asym asmaga duranda, dogany baryp:

- ins bolsaň-da, jyns bolsaň-da dur-da nämedigiňi aýt-diýär.

Akpamyk:- "Men siziň doganyz "- diýipdir.

Bular tanşyp, beyleki doganlary gelyänçä, nahar taýýarlap, soňra kiçi dogany beyleki doganlarynyň önünden buwşlap çikipdir. Doganlar begenip, Akpamygy keygiň yiligi bilen bakyp başlapdyrlar.

Aradan birnäçe gün geçýär. Bir gün Akpamyk öý süvrüp ýörka, bir kişmiş tapyp, "pişim-pişim" diýip, pişigini çagrypdyr. pişigi gelmändir, onsoň kişmiş Akpamygyň özi iýipdir.

Bir salymdan soň pişigi gelip:

- "Näme diýip çagrydyň?"- diýip sorayar.

Akpamyk:

- "Bir kişmişjik tapdym, şony saňa bereyin diýip çagyrdym" diýipdir.

- "Hany nätdin?"

- "Gelmansoň özüm iydin"- diýär.

Pişik:

- "Onda men ody söndürjek"- diýär.

Akpamyk:

- "Men çakmak daş bilen od ýakmagy bilmeýärim"- zordan pişigi köşetýär

Ýene bir gün Akpamyk öý süvrüp ýörşine bir igde tapyp:

"Pişim-pişim" diýip pişigini çagryýar. Pişik gelmänsoň, ony özi iyyär. Bir salymdan soň pişik gelip:

- "Meni näme diýip çagrydyň?"- diýip sorayar.

- "Bir igde tapdym, şony berjekdim, gelmänsoň özüm iydin"- diýär.

Pisik:

- "Onda ody söndürerin"- diýip, Akpamygyň oduny söndürýär.

Akpamyk çakmak bilen od ýakjak bolýar başarmaýar, nahar hem giyjä galyp barýar, ahyry töweregine göz aýlaýar, görse, bir ýerden tüsse çykýar. Akpamyk: "şol tüsseden od getireyin" diýip ugraýar. Baryp gafýdan salam berip girýär welin görse bir çal döw otыр.

Döw Akpamygy görüp:

- "Şonça salam bermedik bolsaň, iki yüzüp, bir ýalmardym"-diýip, soňra:

- "Gel giyzym, meniň başymy gözläp ber!"

Akpamyk biraz salym döwüň saçyny gözläp berýär, soňra:

- "Men od diýip geldym, gaýtjak"- diýär.

Döw:

- "Hany sen etegini tut!"- diýip, Akpamygyň etegine ilki bir köz atyp, izyndan kül goyup,soňra od goyup: " bar gyzym" diýip ugradýar.

Akpamyk ody alyp ugraýar, ýaňky köz etegini deşip, ondan kül dökülüp, iyz bolup gelipdir, Akpamygyň mundan habary ýokmyş. Öýe gelip nahary bişirýär. Doganlary awdan gelip, ertesi ýene awa gidýärler.Ýaňky döw küli iyzarlap, akpamygyň öýni tapýar. Akpamyk döwi görüp, gafyny içinden bekläp oturýar. Ol gafa gelip:

- "Gafyny aç, ýa-da barmagyň birini gafyň arasyndan çykar"- diýýär.

Akpamyk barmagyny çykarýar. Döw barmakdan gaýym tutup, bir temen bilen deşip, ganyny sorup, soň:

- "Doganlaryňa aýtsaň, iýerin"- diýip,gaýdýar.

Akpamyk gorkusyndan doganlaryna aýdmaýar.Döw her gün gelip, Akpamygyn ganyndan sorup gidýär. Akpamyk gün-günden horlanyp reňki saralýar. Doganlary:"näme bolýar" diyselere:"hiç zat bolanok" diýär.

Doganlary:

- "Geliň şuny biljek bolaýlyň"- diýşip, awa ugran bolup, bir ýerde bukunyp ýatýarlar.

Akpamyk işlerini bitirip, döwüň geler wagty bolanda, gafyny içinden bekläp oturýar. Gan içmäge öwrenen döw gelip, gafyny kakýar, doganlar ýedi ýerden dofulyp, döwüň janyny asmanda kaýarlar. Emma onuň kellesi: "çöpden-çörden kän bolup gelerin" diýip, togalanyp ötegidýär. Akpamygyň doganlary onuň izyndan ýetip bilmän galýarlar. Birnäçe wagt geçip-geçmänkä, ol kelle bir näçe döw bolup gelip, ýedi doganyň ýedisini hem öldürüp, etlerini iýip, süňklerini taşlap gidýär. Akpamyk bir keygiň derisiniň aşagynda giyrip bukunýar. Döwler ony görmeýärler.

Döwler gidensoň, Akpamyk doganlarynyň süňklerini bir ýere yygnap, olary keyik hamy bilen basyryp, bir aty münüp, oba-oba aýlanyp, bilimli adamlardan doganlaryny nädip diyreldip boljagyny sorap ýörkä, ahyry bir garry aýalyň üstünden barypdyr.

Garri aýal:

- "Gyzym, doganlaryny diyrelmek gaty gyn iş"- diýär.

Akpamyk: "Gyn hem bolsa aýt" - diýär

Garry aýal:

- "Akmaýa diýen bir düýe bar, onuň süydünden getirip, olaryň üstüne sepseň, jana gellerler. Akmaýa adam görse iyyändir, südünü almak aňsat dälär. Ýöne köşegi hamrakdyr, ol kömek berer"- diýär.

Akpamyk düýe saglanda deriden bolan ýanlik alyp akmaýanyň ugruny gözläp ýola düşýär. Bir gün akmaýanyň köşegini tapýar. Köşek Akpamygy görüp, oynap, bökjekläp ýanyna gelýär. Akpamygyň yüzünden-gözünden siypap, gerek zadyny aýtýar.

Köşek:

- "Bolýar, ýöne enem bilse, ikimizi hem iýer, sen meniň goltugumyň aşagyna giyrip, tüýe gafsanyp bar, men emip ýanlyga guýaryn"- diýär. Düýeleriň garyn we goltuk aşagynda köp tüý bolýar.

Akpamyk:

- "Bolýar"- diýip, köşegiň tüýne gafsanyp oturýar.

Köşek enesiniň ýanyna baran mahaly akmaýa:

- "Adam iysy bar"- diýär.

"Enejan, adam näme işlesin?!"- diýip köşek ýalbaransoň, akmaýa emdirip başlaýar. Akpamygyň ýanlygy dolansoň, köşek usullyk bilen, aýrylyp, otlan bolup, arany açyp ugraýar. Akmaýa-da bir zada şek edip, köşegiň izindan seredýär Köşek otlan bolup, Akpamygyň atynyň ýanyna barýar. Akpamyk köşege "sag bol" diýip, süydi alyp gitýär. Akmaýa muny görüp, topulýar. Akpamyk ýetdirmeyär. Akmaýa köşegine bakyp: "gara daşlar bol sen balam"- diýip gargyş edýär. Köşgi şol ýerde daş bolup doňup galýar.

Köşegi doňup galansoň, Akmaýanyň hem ol ýerde durasy gelmeýär, bu eden işine her näçe ökünse-de peydas degmändir. Emjegi bolsa süyt-den dolup, azary artypdyr. Ahyrsoň näderini bilmän, asmana göterilip gidenmiş. Ol asmanda köp wagtlap aýlanyp gezenmiş. Onuň asmanda ýörän ýoluna bolsa, süydi seçilip gidenmiş, olaryň her damjasy bir yyldyza öwrülenmiş, "akmaýanyň ýoly" diýilýän yyldyzlar hem şeydip döränmiş diýärler! Bu gürrün munda galsin. Yndi habary Akpamykdan alaýly.

Akpamyk akmaýanyň süydüni getirip, doganlarynyň süňklerini ýerbe-ýer goyupdyr, emma biriniň ýagyrnysynyň süňküni tapmandyr, ony döw çeynäpmi, nädipmi, garaz tapyp bilmändir. Akpamyk süňkleriň üstüne süydi sepip, bir gara keçä dolapdyr. Birnäçe wagat geçenden soň, doganlary asgyrşyp:

- "Aý, kän ýatypdyrys"- diýip, ýerlerinden galýarlar.

Akpamyk bulara hemme eden işini aýýtýar. Doganlary Akpamygyň özleri üçin beyle çepa çekendigini bilip, ondan köprazy bolýarlar. Hemme doganlary бүтiyn bolup, iň kiçileriniň ýagryrny süňküniň biýisi kem bolupdir.

Ýedi dogan täzeden öňki ýaly awa çykýarlar. Akpamyk, olary öýerip, her haýsyna gelin alyp berýär. Doganlary, Akpamygy öňküdenem gawy görýärler.

Olaryň aýallary: "Biziň ärlermiz bizi Akpamykça görmeýärler, geliň bir maslahat edeyliň!" diýärler.

Yň uly doganlarynyň aýaly:

- "Geliň, Akpamygy basyp, bogazyna, gurşun guýalyň"-diýär.

Yn kiçi doganynyň aýalyndan başgasyrazy bolýar.

Akpamygyň kiçi gelnejesi:

- "Beyle iş etmek bolmaz"- diýip, garşy bolanda, başgalary:

- "Seň hem bogazyňa gurşun guýarys"- diýip, ony gorkuzypdyrlar.

Bular Akpamygy basyp, bogazyna hem gulagyna gurşun guýýarlar. Akpamyk lal hem ker bolýar. Yň kiçi gelenjesi bu işe goşulmaýar. Ýöne gorkusyndan hiç zat aýdyp bilmändir. Şondan soň, Akpamyk gün gitdigiçe horlanyp başlaýar.

Doganlary:

- "Näme bolýar?"- diyseler hem Akpamyk jogap bermeýär.

Yň uly gelnejesi:

- "Men Akpamyga näme bolynyny bilýärim, oňa är gerek, yrejigine kär gerek"- diýär.

Agalary:- "Kimi halasa barsyn"- diýärler

kiçi gelnejesi: - "Muny bir akmaýa mündürip göýberin" diýär.

Doganlary bir akmaýany kejebeläp, bezäp, Akpamygy mündürip göýberýärler.

Şol wagtda padyşa bilen weziriň ogullary awa çykanmyşlar. Görseler çölüstanyň çetinden bir gara görünýär Gel-gel, üsti bezegli kejeбели maýa öz ugruna otlap ýör.

Padyşanyň ogly:

- "Yçi meniňki"- diýär.

Weziriň ogly:

- "Daşy meniňki"- diýär.

Ykisi at salyp barýarlar, görseler kejbäniň içinde bir gyz bar, iyme-içme-de seret-de otur.

Bular baryp:

- "Aý, gyz, insmysyň, cynsmysyň dillen"- diýärler.

Jogap bolmandyr.?"Lal bolsa-da bolýar"-diýip, ony padyşanyň ogly özüne aýal edýär. Aradan bir yyl geçýär.Olaryň bir ogly bolýar. Bu oglan dörd-bäş ýaşýar. Akpamyk onda-da dil açmaýar.

Padyşanyň ogly:

- Akpamyk-a sagaljak däl, gel, ýene bir aýal alaýyn-diýip gelin gözlemäge çykýar.

Akpamyk öz içinden:"bu betbagylyk hemme ýerde maňa ziýan getirýär" diýip, gahary gelip, çörek, zad bişirmän oturýar.

Akpamygyň ogly gelip:

- "Eje, çörek"- diýär.

Akpamyk geplemän, ogluna çörek hem bermän, gynanyp oturan. Ogly gahary gelip, ejesiniň ýeňsesinden kakyp:" eje çörek diyän" diýip iteleýär welin, Akpamygyň bogazyndaky gurşun "lak" edip gaçýar, şydip onuň dili açylýar.

Akpamyk:

- "Oglum, gulagyma-da bir ur!"- diýär.

Ogly gulagyna urýar, gulagyndaky hem gaçýar, gulagy hem açylýar."Beyleki gulagyma hem ur" diýär, ogly ol gulagyna hem urýar, Akpamygyň ol gulagundaky gurşun hem gaçyp, sag adam bolýar.

Padyşanyň ogly hem bir aýal alyp gelýär. Bular gelen wagty Akpamyk süýt gaýnadyp oturanmyş, birden süýt çogup, gazanyň daşyna dökülip başlaýar. Täze gelen gelin atyň üstünden:

- "Akylsyz aýal, süýt döküldi !" - diýip, gygyrýar. Heniz gelip atdan düşmedik geliniň beyle zäherli sözlerine Akpamyk:

Geline bak, geline,

Gele-gelmän diline,

Geler eýer gaşynda,

Gözi ojak başynda-

diýip jogap berýär.

Şondan soň şazadanyň buyrugy bilen Akpamygyň dili acylany üçin jar üstüne jar çekdirip, toytomaş etdirjegini bildirýär.Täze alan gelini atdan düşürmän iyzyna iýberip, Akpamyk bilen hoş ýaşaberyär.

Akpamyk doganlarynyň gelerine umytly bolup, ogluna altyn aşyk ýasap, aşygyňy ataňda:

"- Akpamygyň ogly men,

Ýekýagyrynyň ýegeni men,

Altyn aşygym, alça gop,

Ýedi daýymyň başy üçin,

Yň kiçisi Baýramdyr,

Baýram daýym başy üçin,

Altyn sakgam, alça gon!" Diýip, öwretýär.

Yndi habary Akpamygyň ýedi doganyndan alaýlyň. Olaryň iň kiçisi Baýram:

"-Bize şeýle ýagşylyk eden doganymyzy düýä mündürip göýberdik, bu yyl ýedi yyl boldy, öldümi, barmy, biziň habarmyz ýok, geliň onuň ugruna çykaýlyň" diýär.

Başgalar hem muny dogry bilip, ýedi doganyň her haýsy bir şäherden başlap ugraýar.

Ýekýagyryn bir şähere barýar, bir tofar aşyk oynap ýören oganlary görýär. Yçinde biyriniň elinde altyn aşyk, ol her gezek atanda:

- Akpamygyň ogly men,

Ýekýagyrynyň ýegeni men,

Altyn aşygym, alça gop,

Ýedi daýymyň başy üçin,

Yň kiçisi Baýramdyr,

Baýram daýym başy üçin,

Altyn sakgam, alça gon!" Diýär.

Ýekýagyryn bularyň ýanyna gelip:

"- Aý, oglan, ýene bir aýt !" - diýär.

Akpamygyň ogly ýene aşygy atyp:

- Akpamygyň ogly men,

Ýekýagyrynyň ýegeni men,

Altyn aşygym, alça gop,

Ýedi daýymyň başy üçin,

Yň kiçisi Baýramdyr,

Baýram daýym başy üçin,

Altyn sakgam alça gop!" Diýär welin, daýsy ony tanyp:

- Hany, oglum, ýöri öýünizi görkez- diýär.

Oglanyň iyzyna düşüp baýar, Akpamyk doganyny görüp, begip, hal-ahwal soraşýarlar. Akpamyk başyndan geçenleri biyr-biyr aýdýar.

Dogany bu zatlary eşidip gaty geň galyr. Ol bir näçe gün galyp, iyzyna gaýtmakçy bolýar. Akpamyk bir topar möý-möjek tutduryp, ýedi halta tikip, haltalaryň altysyny möý, çyiýandan dolduryp, birine bolsa nohutly kişmişden dolduryp:

-" Şu altysy uly gelnejelerime, şuny hem iň kiçi gelnejeme ber!"- diýip, nohutly kişmiş salnan haltany aýratyn görkezýär.

Baýram öz obasyna gelip, her aýala bir haltany berýär.

Aýallar:

- "Baldyzymyz sowgat iýberipdir"- diýşip, haltalara ellerini sokýarlar welin, ellerinden möý-çyýan çakyp, öldire getirýär. Yň kiçi gelnejesi haltany açyp görse içi doly nohutly kişmiş diýär.

Ýekýagyryn doganlaryny çagyryp, Akpamygyň başyndan geçen günlerini aýdip berýär. Ýedi dogan:" Akpamagýa şeyden bolsalar, aýallarmyzy ýok etmeli"- diýip geňeşýärler.

Akpamyk doganlaryndan hoşhal bolup, rahat hem bagytly ýaşaberýär. Doganlary hem täzedden öýlenip, hamrak gelinler alyp maksat-myradlaryna ýetip, Akpamyk bilen baryş-geliş edip agzybirlikde ýaşap ýörler.

Akyl we bagt

Bir bar eken, bir ýok eken. Bir zamanda bagt bilen akyl jedel edipdirler. Olaryň jedeli: “Biziň haýsymyz adama iň gerekli?” diýen dawadan başlanypdyr. Olaryň her haýsy özüni beýlekisinden gerekli hasaplapdyr. Ahyrda bular dawalarynyň arasyny açmakçy bolýarlar.

Bagt baryp, bir kär ýakmaz, iti kowup ýerinde ýatyp ýören ýalta oglanyň başyna gonýar. Bagt oňa gonansoň, akyl ondan bütinleý aýrylýar.

Şol ýurduň patyşasynyň weziri ogulsyz eken. Ogulsyzlykdan onuň göwni gaty çökgün eken. Wezir bir ýere barýarka, ol oglany göräýýär. Oglanda bagt bolany üçin weziriň gözüne ýakymly görünýär. Dessine wezir ony özüne ogul edinýär. Wezir ogully bolanyňa köp şatlanypdyr. Ol oglany öz ogly hasaplap, iýdirip-içirip, öz öýünde saklaberipdir.

Bir gün wezir ogluny yzyna tirkäp, patyşanyňka gezelenje barypdyr. Patyşa ol oglany ýagşy görüp, oňa bir alma beripdir. Oglan bolsa ol almany hasyr-husur iýipdir. Patyşa bolsa muňa şatlanyp gülüpdür. Birnäçe wagtdan soň, wezir ogluny alyp, öýüne gaýdypdyr. Ýolda gelýärkäler, wezir ogluna:

- Oglum, patyşanyň beren zadyny şol bada iýäýmek biedeplik bolar. Ony ysgap-ysgap, goltugyňa salaýmalydyň - diýipdir.

Onda oglan:

- Bolýar, ata. indi patyşa zat berse şeýle edäýerin - diýipdir.

Birnäçe günden soň, wezir ogluny ýene patyşanyňka myhmançylyga alyp barypdyr. Ol ýerde azrak gürrüňleşip oturansoňlar, bularyň öňlerine nahar gelipdir.

Patyşa bir etli omaçany alyp, weziriň ogluna beripdir. Oglan hem ony ysgaşdyryp, goltugyna salyp oturyberipdir. Muňa patyşanyň wagty hoş bolup gülüpdür. Weziriň bolsa gaty gahary

gelipdir we utanjyna ýüzi gyzarypdyr. Ýene öňküsi ýaly, ýola çykýança, ogluna hiç zat diýmändir. Ýolda ogluna:

- Hiý, şunuň ýaly hem akmaklyk bolarmy? Goltuga salynjak zat bilen salynmajak zady bilmeýärmiň?! - diýip käýinipdir.

Oglanyň bolsa gahary gelipdir. Öýe baranlaryndan soň oylan:

- Bu hili käýinç eşidip ýaşanymdan ýaşamanym gowy - diýip, özüni tamdan taşlamakçy bolupdyr. Ol tamyň üstüne çykyp, gyrasyna gelyär welin, şol wagt bagt:

- Aý, akyl, ýetişeweri, oylan elden gitdi - diýip, uly ili bilen gygyryberipdir. Akyl derrew baryp, şol oglanyň başyna gonupdyr. Oylan akyllanyp, özüni tamdan taşlamak pikirinden el çekipdir. Şeýdip, dawada akyl ýeňiji bolupdyr.

Çopan we patyşa (erteki)

Aman Kekilow

Gadym wagt bir garyp,
Sygyr çopan bolupdyr;
Kyrk ýaşyna baranda,
Ol bir aýal alypdyr.

Aýaly hem özi dek
Ýurduň belli garyby;
Ikisiniň bolupdyr-
Ne gallasy, ne gaby.

Ojuk-bujuk aldylar,
Ýaşansoňlar dört-bäş ýyl;
Bir sümelge salmaga
Kömekleşdi garyp il.

Iki gotur geçidi
Bu çopanyň bar maly;
Şol geçileň süýdünden
Gurt edýärdi aýaly.

Eden gurdun endigan
Tam üstünde serýärmiş;
Ähim edip it-guşdan,
Günde baryp görýärmiş.

Tiz wagtdan duýýar-da
Azalýanyn gurdunyň;
Dykgat bilen gözleýär
Sebäbini ol munuň.

Saklapdyrlar är-aýal
Gurtlarynyň daşyny;
Gije-gündiz hiç biri

Ýerde goýman başyny.

Bir Kõr garga pel-pelläp,
Gonýar gurduň üstüne;
Çopan bilen aýaly
Tutýar muny dessine.

Öldürmekçi bolanda
Çopan bogup gargany.
Ol dillenip diýipdir:
“Howlukma sen, dur hany!

Gahar edip sen meni
Nähak ýere öldürme;
Goýber meni, azat et,
Hiç hili azar berme.

Men bir döwlet guşy men
Gondum seniň başyňa.
Iýsem, zadym örän kân,
Mätäç däl men aşyňa.

Ertir irden ýanyma
Gel, bereýin kân zady.
Kõr garga diýip sorasaň.
Her kim biler bu ady”.

Çopan ony goýberdi.
Ynandy-da sözüne;
Sygyrlaryn tabşyrdy
Eýeleriniň özüne.

Şaýyn tutup ugrady.
Kõr garganyň yzyndan
Edýärdi ol kân umyt
Onuň aýdan sözünden.

Uly süri çykypdyr
Ýolda onuň öňünden,
Kõr gargany sorapdyr
Süriniň çopanyndan:

“Görkezsene, çopan dost,
Kõr garganyň öýüni,
Asyl tapyp bilemok,
Kân gözledim men ony.”

“Şundan dogry gidiber,
Syr-da ýoluň boýuny;
Bardyr ýolda at bakan,
Aýdar onuň öýüni”.

Uzak wagt ýöränsoň
Duşdy oňa at bakan;
Muňa-da görkez-diýip,
Salgyny aldy çopan:

“Şundan dogry gidiber,
Syr-da ýoluň boýuny,
Düýe çopan duşanda,
Sora önuň öýüni”.

Duşýar düýe çopana,
Kän ýoly sökenden soň,
Ondan derrew soraýar,
Köp azap çekenden soň:

“Görkezene, çopan dost,
Kör garganyň öýüni.
Asyl tapyp bilemok,
Kän gözledim men ony”.

Çopan elin uzadyp:
“Görýärmiň sen hol bagy,
Beýikligne seret oň
Ýada salyp dur dagy.

Şu çarbagda Kör garga
Gündizine hem gije
Hiç bir ýana aýrylman,
Oturýandyр hemişe”.

Ýolagçymyz bir kemsiz
Salgy alansoň ony,
Çalt-çalt ädimläp,
Oňa ugrady göni.

Tiz wagtda ýetdi ol
Şol görünýän çarbaga,
Bilmän nirden girjegin,
Aýlandy sola-saga.

Ahyry ol bir ýerden:
“Garga!” diýip gygyrdy.
Garga görüp çopany,
Öz ýanyна çagyrdy.

Ony gaty hormatlap,
Nahar berdi, çay berdi;
“Ýat-da dynjyň al” diýip,
Oňat ýerden jaý berdi.

Turandan soň, boş saçak
Berip onuň eline,
Diýdi: “Gymmatly bir zat
Berýän saňa, al ine”.

Çopan alyp, saçaga
Gaýta-gaýta seretdi,
Düşen ýaly aldaga,
Içinden pikir etdi:

“Bu Kör garga men-akmak,
Oýnadypdyryn özümi,
Nadanlygymy bilipdir,
Görende ol gözümi”.

Diýip çopan biçäre
Dürli oýa gidýärdi,
Ýiti-ýiti alarlyp,
Saçaga seredýärdi.

“Boşlugyna garaman,
Alyp git bu saçagy.
“Açyl, saçagym, açyl!”
Diý nahar gerek çagy.

Şonda açylyp saçak,
Dürli nahardan dolar,
Dünýäde islän zadyň
Barysy häzir bolar”.

Alkyş okap Kör garga,
Şatlanyp düşdi ýola;
Derrew geldi öýüne,
Çümüp her hil hyýala.

Öýe gele-gelmäşe,
Çagyrdy-da aýalyn:
“Nahar iýeli” diýip,
Ýuwdy derrew elini.

Haýran galyp aýaly,
Diýdi: “Nahar edemok”..
“Dürli nahar bar mende,
Senden nahar soramok.

Tizräjik ýuw eliň.
Kân galmagal etme-de;
Otur gel-de ýanymda,
Gepiňi köpeltme-de”.

Oturdylar ýanma-ýan

Är-aýalyň ikisi;
Nämüçindir äriň
Bu gün üýtgeşik sesi.

Ýazdy orta saçagy,
Goltugyndan çykaryp;
Diýdi ynha şulary,
Öz sözüne bat berip:

“Açyl, saçagym, açyl!
Lezzetli nahar seçil!”

Diýende bu sözleri,
Saçak giňden açyldy,
Bu saçagyň üstüne
Nahar bary seçildi.

Aldyklaryna iýdiler
Aýaly hem-de äri,
Emma welin saçagyň
Egsilmedi nahary.

Dürli-dümen nahardan
Garynlar boldy göjek,
“Ýapyl, saçagym, ýapyl!”
Diýdi, ýapyldy saçak.

Görüp muny aýaly
Örän gaty şatlandy.
Öz göwnüne özi onuň
Bagt atyna atlandy.

Mundan soňra üç-dört gün
Geçirdi-de aradan;
Aýalyňa ýüz tutup,
Äri dillendi birden:

“Besdir. aýal, kän tutduk
Garyplygyň ýasyny;
Myhmanlyga çagyryjak
Ýurdumyzyň şasyny!

Gelende gözi bilen
Görsün biziň baýlygmyz;
Indi bizi tanasyn,
Gidendir gedaýlygmyz!”

Içi ýanyp ärine
Gahar bilen garady.
Çasly çykýan ses bilen
Adamsyny darady.

“Göterniksiz, eý, akmak!
Näme boldy aklyňa?!
Patyşany çagyrmak
Nämäňe gerek saňa?!”

Elli ýaşa barypsyň,
Heý, gapyňdan geldimi?
Ýolda-yzda görende,
Salamyňy aldymy?

Garyplygyň laýyna
Ýene bizi batyrar.
Baýlygyňy alar-da,
Garyplygyň getirer.

Hiç wagtda ol asyl
Gapymyzdan gelmesin.
Garyplygmyz, baýlygmyz
Hiç haýsyny bilmesin!”

Çopanrazy bolmady.
Garşylygna aýalyň:
“Patyşadan ýüz öwrüp,
Näme seniň hyýalyň?

Asyl işiň bolmasyn,
Baýlyk tapan meň özüm.
Arrygyňy gynama,
Geçmelidir meň sözüm!”

Jedelleşip kân wagt,
Är sözünü gögertdi.
Çagyryjagyn haýsy gün
Şasyna habar etdi.

Çakylygna çopanyň
Ynanmady şa ilki.
Soňra diýdi: “Gideýin,
Geň bir zat bardyr, belki.

Ugursyz ýere çagyrsa,
Zyndana-da basdyryn,
Gazap edip men onuň
Ýurduna ýel ösdirin!”

Wadaly gün gelende,
Şa çopanka ugrady;
Bu gün şanyň hatyrna
Çopan desga gurady.

Şanyň ýeke özi däl.
Topar-topar weziri,
Şagalaňa goşulyp,
Gelipdir bar emiri.

Mundan başga ýene-de
Ýüzläp-müňläp goşuny
Myhmanlyga gelenleň
Saklaýardy daşyny.

Ýazdy çopan saçagyn
Hemme geljek gelensoň,
Sanawajyn sanady,
Bary taýyn bolansoň:

“Açyl, saçagym, açyl!
Lezzetli nahar seçil!”
Peýda boldy şu sagat
Dürli nahar ortada,
Beýle nahar gelenler
Görmändirler hiç ýerde.

Agzyn açyp patyşa
Galdy akly haýranda;
Öz öýünde görmegik
Geň zatlary bar munda.

Tapgyr-tapgyr oturdy
Patyşasy, weziri,
Iýen däldir mundan öň
Şu günki dek hiç biri.

Pes gelmedi bulardan
Galanlaryň-da bary,
Emma welin saçagyň
Egsilmedi nahary.

Keýplerini kökleşip,
Ugradylar myhmanlar.
Gatyrazy boldular
Begler, emirler, hanlar.

Şa baransoň öýüne,
Kān oturyp oýlandy;
Çuň pikirde iki ýan
Öý içinde aýlandy.

Başyndaky pikiri
Asyl goýmady ony.
Gyssanjyna ahyry
Çagyrdy wezirini.

Ynjalygy bolmady
Gezip, oturyp, ýatyp,
Gelenden soň weziri,
Diýdi oňa ýüz tutup:

“Çopan ogly çopana
Nämä gerek şol saçak?
Maslahat bilseň, wezir,
Ony elinden aljak”.

“Şahym, gulak goýsaňyz,
Bizden size maslahat,
Diňe ýurduň şasynda
Bolmalydyr beýle zat”.

“Onda çapar iberiň,
Getirsinler şu günde,
Ony ele almasam,
Sabyr galmady mende.

Eger berse gaýtawul,
Kellesini getiriň.
Haýal etmän, permanyň
Tizden ýerine ýetiriň!”

Şahyň beren permany
Ýetirildi ýerine,
Çopanmyzyň saçagy
Onuň öňünde ine.

* * *

Saçak elden gidensoň,
Bu biçäre çopanyň
Gara güni başyna
Ýene gaýdyp geldi onuň.

Ýer ýumruklap aýaly,
Urýar dady-perýady:
“Ylahym patyşanyň
Gyrylsyn-a zürýady”.

Zowzanaklap ahyry
Geçdi öýnüň törüne,
Gaharyna aglady,
Käýinjiräp ärine:

“Bu zatlaryň barynyň
Günäkäri sen-özüň;
Agla indi ölinçäň,

Goý, seniň çyksyn gözüň!

Çagyрма diýip kän aýtdym,
Ýadyňdamy men saňa?!
Aldyň alty şaýyňy,
Hezzet edip sen oňa!

Hezzet edip eşege,
Kim alypdyr aklygy
Ýersiz-ýere mesirgäp,
Götermediň doklugy.

Saýgarmadyň geleni:
Dostmy saňa ýa duşman,
Indi tutup içiňi,
Geçeniňe et puşman.

Nämämize gerekdi
Şalar bilen gatnaşyk.
Olar üçin, unutma,
Bizden gowudyr aşyk!”

Bu ýangynly sözleri
Ýagdyrsa-da aýaly,
Gaýtawula çopanyň
Häzirlilikçe ýok haly.

Ýüzýärdi ol gulaçlap
Çuň pikirini deňzinde,
Uly ahmyr hem gynanç
Mese-mälim ýüzünde.

Aladaly bu döwür
Ýetdi bernäçe güne,
Çopan pahyr Kör garga
Baryp ýüz tutdy ýene.

Aýtdy oňa jikme-jik
Bolan işleň baryny
Hem-de ondan sorady.
Ar almagyň tärini.

Diýdi: “Seniň şa bilen
Asyl oýnuň deň gelmez,
Şalar bilen dalaşsaň,
Işini aňsat oň bolmaz.

Ýöne saňa men ýene
Gymmatly zat bereýin,
Patyşaňyz şony-da
Hany alsyn göreýin.

Eger başa iş düşse,
Ýetir ahy-zaryňy;
Şonda şadan çykarys
Öňki-soňky aryňy”.

Diýdi-de ol çopana
Berdi oňat elguşy;
“Örän oňat idetseň,
Şundan taparsyň aşy.

Günde birin gaçyryp,
Guzlaýany gyzyldyr;
Muny oňat saklasaň,
Seňki onsoň hezildir”.

Elguşuny alansoň,
Çopan gaty şatlandy,
Alkyş okap Kör garga,
Öýe tarap atlandy.

Öýde ýeke galypdy,
Ol gidende aýaly;
Için tutup, ah çekip,
Ýamandy onuň haly.

Dünýäsinden käýinip,
Ah çekýärdi her demde;
Her sagady pahyryň,
Geçýärdi gaýgy-gamda.

Duýman durka aýaly,
Çopan girdi gapydan;
“Ýeri, niçik boldy?” diýp,
Derrew sorady ondan.

“Heý-de meniň önümde
Bolarmy, heý bitmez iş?!
Ynha saňa getirdim
Gyzyl guzlaýan bir guş.

Saçagyň hem çeni дәl
Elguşunyň gymmaty,
Dünýäde hiç bir zadyň
Tyllaça ýok hümmeti.

Meniň indi işim ýok,
Näme etseň özüň et.
Ine gyzyl gaznasy,
Maksat-myradyňa ýet!”

Ýyljyraklap aýaly
Aldy guşy eline,
Gaýgy-gamyň barysy
Gitdi ýazyň ýeline.

Gelen gününden başlap,
Berdi günde birini,
Tygşytlady aýaly,
Tapdy onuň ýerini.

Çopanmyz hem aýalynyň
Göwnüni hiç ýymady,
Indi asyl ol onuň
Diýeninden çymady.

Başaladylar almaga
Gerek-ýarak şaýlaryn,
Tiz wagtyň içinde
Düzetjekler öýlerin.

Çäýnek-käse alynyp,
Çalşyrdylar düşegi.
Täzelendi çopanyň
Çaryk, dony, guşagy.

Gün geldikçe köpeliş,
Basym biljekdi bary,
Emma guşuň tiz wagt
Şaha ýetdi habary.

Şa eşiden badyna
Gyzylly guş tarypyn,
Çagyrdy-da wezirin
Gazaply diýdi gepin:

“Şu sagadyň özünde
Getirmeli şol guşy,
Gelmese, günäliniň
Hökman kesiler başy!”

Wezir oňa baş egip,
Işi ýerne ýetirdi;
Ýarym sagat içinde
Guşy köşge getirdi.

Ýene ajy aýralyk,
Ýene gaýgy-alada...
Tapawudy öňküden-
Igenç ýokdy arada.

Bakýardylar är-aýal

Bir-biriniň ýüzüne,
Ikisi-de alaçsyz
Ýaş aýlady gözüne.

Doýmaz-dolmaz zalyma
Ikisi hem gargady.
Ýene çopan biçäre
Kör gargaňka ugrady.

Baryp oňa ýene-de
Aýtdy ahy-zaryny;
Indi görüň, Kör garga
Görkezmekçi zoruny.

Görkezdi ol çopana
Äpet uly tokmagy:
“Şuny alyp gitdäni,
Ýom-ýok et ol akmagy!

Eder ony ýer-ýegsan:
“Kak, tokmagym, kak!” diýseň.
Durar, hiç zat etmez ol:
“Dek, tokmagym, dekl!” diýseň.

Saçagyňy, guşuňy
Hökman ondan alarsyň;
Şu tolmagyň arkaly
Şadan halas bolarsyň”.

Alkyş okap Kör garga,
Düşdi ýene ýoluna;
Öýe gelip etjegin
Aýtdy ol aýalyňa.

Şatlandy-da aýaly,
Diýdi: “Gaty bolupdyr.
Bu zalymyň Kör garga
Hötdesinden gelipdir.

Asyl meniň özümem
Seniň bilen gideýin;
Bir özüňe kyn bolar,
Menem kömek edeýin”.

Tokmaklaryň göterip,
Tirkeşdiler gitdiler;
Batly-batly ýöreşip,
Şa saraýna ýetdiler.

Äri alyp tokmagyn,
Girdi saraý içine;

Ortasynda goýdy-da,
Çykdy ýene daşyna.

Gazap bilen şasyna:
“Edişime bak!” diýdi;
Daşrakda durdy-da:
“Kak, tokmagym, kak!” diýdi.

Tokmak böküp başlady
Eşidende bu sözi.
Doldy derrew tozandan
Dury asmanyň ýüzi.

Tam-tarsyny tekizläp,
Geçdi köşgüň daşyna,
Bir bökende ony-da
Ýumurdy şa başyna.

Wezirinden, şasyndan
Sypdyrmady birisin;
Baryn guma basdyrды,
Galdyrmady dirisin.

Çopan daşdan şatlanyp:
“Dek, tokmagym, dekl!” diýdi,
“Boldy, kân iş bitirdiň,
Indi bäräk bök!” diýdi.

Tokmak goýup kakmagyn,
Eýesine ýüzlendi;
Şunluk bilen bir kemsiz
Zulum ojagy düzlendi.

Guşy, saçagy alyp,
Goýmadylar hiç bir zat.
Bu habary eşidip,
Bütün iller boldy şat.

Nakyl:

Ýakma - bişersin, gazma - düşersin.

www.turklib.com

www.turklib.ru

www.turklib.uz